

11. KUNST

➤ põhitegevusala

- kujutav kunst

➤ sidustegevusala

- kunstitarvete jaemüük
- kunstiteoste raamimine
- kunstiteoste restaureerimine
- kunstiteoste tootmine

	2015. a	sh põhitegevusala	sh sidustegevusala
Ettevõtete/asutuste arv:	210	189	21
Töötajate arv:	1 215	1 168	47
Tulu (mln eurot):	12,3	11,0	1,3

SISUKORD

SISSEJUHATUS.....	3
LÜHIKOKKUVÕTE	4
11.1. PAKKUMINE	5
11.1.1. ETTEVÕTETE, MITTETULUNDUSLIKE ÜHINGUTE JA HÕIVATUTE ARV	5
11.1.2. TURU MAHT	7
11.1.3. JUHTIVAD ÜHINGUD	9
11.1.4. VÄLISKAUBANDUS	10
11.1.5. SIDUSTEGEVUSALAD	12
11.2. NÕUDLUS	14
11.2.1. KUNSTIGALERIIDE JA KUNSTIMUUSEUMIDE KÜLASTAMINE	14
11.2.2. AVALIKU SEKTORI HUVID	16
11.3. ORGANISATSIOON JA FINANTSEERIMINE.....	17
11.3.1. FINANTSEERIMINE	17
11.3.2. ORGANISEERITUS, LOOMINGULISED ÜHENDUSED JA INSTITUTSIOONID.....	22
11.3.3. SEOSSED TEISTE TEGEVUSVALDKONDADEGA JA LOOMEMAJANDUSE SEKTORITEGA	26
11.4. HARIDUS	29
11.5. TUGEVUSED, NÕRKUSED, ARENGUVÕIMALUSED JA TAKISTUSED	32
11.6. ARENGUPROGNOOS 3-5 AASTAKS.....	34
11.7. EKSPERDID JA ÜMARLAUD	35
Lisa 11.1. Kujutava kunsti tegevused Eesti majanduse tegevusalade klassifikaatori (EMTAK 2008) järgi.....	36

SISSEJUHATUS

Käesoleva töö eesmärgiks on kaardistada kujutava kunsti (sh tarbekunsti) valdkonna olukord Eestis. Kujutava kunsti all mõistetakse visuaalkunsti praktikaid nagu näiteks maal, skulptuur, graafika, foto-, video- ja installatsioonikunst. Kujutav kunst sisaldab ka materjaliga töötamist ehk tarbekunsti, mis hõlmab peamiselt klaasi-, ehte-, naha-, tekstiili-, metallikunsti ja keraamikaalast tegevust.

Erinevaid kultuurivaldkondi iseloomustab süvenev interdistsiplinaarsus. Üha enam kunstnike ei tegele enam samaaegselt ühe kunstivormi, vaid mitme erinevaga. Tarbekunst on lähedases seoses disaini ja käsitööga ning eri valdkondade vahelised piirjooned on aja jooksul muutunud. Disaineriteks peavad ennast üha enam traditsiooniliselt tarbekunsti erialade esindajad, sealhulgas eriti noored. Tarbekunstnikuks, disaineriks või käsitööliseks nimetamine sõltub ka inimese enesemääratlusest. Tihti puudub kujutava kunsti ja tarbekunsti vahel selge piir. Tarbekunstitööd on üha enam skulpturaalsed ja toovad esile materjali vormi. Kujutava ja tarbekunsti müügikanalid osaliselt kattuvad ja korraldatakse ühiseid näitusi. Kunstnikud tegelevad mitme kunstivormiga samaaegselt ja endiselt jätkub kunsti valdkonna integreerumine teiste kultuurivaldkondadega. Kiire arenguga infotehnoloogilisel ja digiajastul on kunsti valdkonna väljundid avardunud ning oma loomingu edastamise võimalused suurenenud. Kunstnike omavaheline ja teiste valdkondadega koostöö sisu loomisel ja loodu rist- ning vastastikune kasutus on muutunud tavaliseks.

Kunsti valdkonnaga tihedalt seotud disain, käsitöö ja muuseumid (sh kunstimuuseumid) on loome- majanduse kaardistamisel käsitletud eraldi valdkondadena.

Kunsti valdkonna tuumikettevõtted jaotuvad üldjoontes kunstnike ateljeedeks-stuudioteks (toimub loominguiline töö, loomingu eksponeerimine, tellimuste täitmine ja müük) ning galeriideks, kauplusteks ja veebiplatvormideks (tegelevad kunstiteoste eksponeerimise, vahenduse ja müügiga). Seega müüakse kunstiteoste autorieksemplare vahetult ostjale-tellijale kunstnike endi poolt või läbi vahendajate. Kunstnike jaoks on oluliseks väljundiks oma teoste eksponeerimine läbi näitustel osalemise.

Kunsti valdkonna sidusaladeks on kaardistamisel loetud kunstitarvete jaemüük, kunstiteoste raamimine, restaureerimine ning tootmine. Lisaks ettevõtlussektorile on kaardistusse kaasatud ka mittetuluslik sektor – tegev kunsti valdkonna tuumikuna (valdkonnas professionaalsuse tõstmine ja valdkonna arendamine, samuti mittetuluslikud näituseasutused).

Uuringus kaardistatakse kujutava kunsti (sh tarbekunsti) valdkonna olukord Eestis 2015. aasta seisuga, võimalusel on esitatud ka 2016. aasta andmed. Vaatluse all on sisulist ja majanduslikku tegevust iseloomustavad näitajad, nagu ettevõtete arv ja müügitulu, mittetuluslike ühingute tulud, valdkonna töötajate arv, väliskaubandus, nõudlus ja finantseerimise põhimõtted. Uuringus antakse statistiline ülevaade hariduse olukorrast kunsti valdkonnas, kirjeldatakse valdkonna organiseeritust, tuuakse välja sisemised tugevused ja nõrkused ning väliskeskonnast tulenevad arenguvõimalused ja takistused. Samuti kirjeldatakse lähiaastate võimalikke arenguprognose. Kaardistamise aluseks on ühelt poolt kujutava kunsti (sh tarbekunsti) valdkonna kohta kogutud statistika ning teiselt poolt antud ala spetsialistide hinnangud.

LÜHIKOKKUVÕTE

Erinevaid kultuurivaldkondi iseloomustab süvenev interdistsiplinaarsus, seega on üha raskem tõmmata piire loomemajanduse valdkondade vahel. Kunsti valdkonnas on kaardistatud kujutava kunsti, sh tarbekunsti alaseid tegevusi. Kaardistuse üheks takistuseks oli valdkonda ebapiisavalt kajastav EMTAK. Kunsti valdkond vajab detailsemat EMTAK koodi, mis võimaldaks eraldada kujutava kunsti muudest loometegevustest.

Kunsti valdkonda iseloomustab suur vabakutseliste loovisikute arv, kes ei kajastu kaardistuse peamiseks andmeallikaks olevas Äriregistri andmebaasis. See omakorda tingib olukorra, et valdkonna majandusstatistilised näitajad on tugevalt alahinnatud (eelkõige hõive- ning käibenäitajad). Selleks, et kaardistada ka statistiliselt nähtamatu osa valdkonnast, on lisaks statistikale tuginetud eksperthinnangutele.

Kokkuvõtvalt saab välja tuua, et 2015. aastal tegutses kujutava kunsti (sh tarbekunsti) alal 210 ettevõtet ja mittetulunduslikku ühingut (sh 21 sidustegevusala ettevõtet, kelle põhitegevuseks ei olnud loometegevus). Valdkonnas oli kokku hõivatud 1 215 inimest, enamuse moodustasid vabakutselised loovisikud. Suurim professionaalseid kunstnikke ja kunstiteadlasi koondav loomeliit on Eesti Kunstnike Liit (EKL). Kokku saadi tulu 12,3 mln eurot (2015. aastal). Äriühingute müügitulu on eelmise kaardistusega (2011. a) võrreldes kasvanud viiendiku võrra. Ehkki valdkonna ekspordinäitajad on tagasihoidlikud, on märgatavalt suurenenud rahvusvahelistumine, üha enam osalevad Eesti kunstnikud välisnäitustel ning muudel piiritagustel kunstisündmustel. Jätkuv rahvusvahelistumine on märksõnaks ka tulevikuarengute puhul.

11.1. PAKKUMINE

Kunsti valdkonna majandusnäitajate piiritlemisel saab kasutada Eesti majanduse tegevusalade klassifikaatorit (EMTAK) alljärgnevate koodide lõikes (vt lisa 11.1):

- kunstialane loometegevus (EMTAK 90031);
- meenete, kunstiesemete ja kunstitarvete jaemüük (EMTAK 47783).

Kui eesmärgiks on vaadelda eraldi vaid kujutava kunsti (sh tarbekunsti) osa, siis saab takistuseks nimetatud koodide laiaulatuslikkus. EMTAK 90031 hõlmab lisaks vabakutseliste kunstnike tegevusele (sh skulptorid, maalikunstnikud, karikaturistid, graafikud jt) ja kunstiteoste restaureerimisele ka vabakutseliste kirjanike ning sõltumatute ajakirjanike tegevust. Sama koodi alla on oma tegevusi registreerinud teisigi loomeinimesi (nt disainerid, muusikud), kuigi nende tegevusteks on olemas eraldi koodid.

Sama probleem tõuseb esile ka EMTAK 47783 puhul, mis kajastab ühelt poolt küll kunstigaleriide tegevust, kuid teiselt poolt hõlmab ka käsitöö valdkonda. Antud koodi all kajastuvad ka need tegevused, mida saab küll seostada kunsti valdkonnaga, kuid mis moodustavad sidusala, mitte tuumiku, s.o kunstitarvete jaemüük ning kunstiteoste raamimine. Lisaks viimastele on kaardistamisel võetud sidusaladena arvesse ka kunstiteoste restaureerimist (EMTAK 90031) ning produktsiooni.

Valdkond vajab detailsemat EMTAK koodi, mis võimaldaks eraldada kujutava kunsti muudest loometegevustest.

Selleks, et kaardistada kunsti valdkond, on aluseks võetud Äriregistri andmed EMTAK 90031 ja 47783 osas, välja on selekteeritud kujutava kunsti (sh tarbekunsti) äriühingud ning mittetulunduslik sektor, lisatud muude koodide alla registreeritud kunstiettevõtlus ja vastavad MTÜ-d, seega on arvesse võetud ainult reaalselt kunsti valdkonnas tegutsejad.

11.1.1. Ettevõtete, mittetulunduslike ühingute ja hõivatute arv

Kunsti valdkonnas tegutsevate äriühingute (eelkõige osaühingud) ning mittetulunduslike ühingute (eelkõige MTÜ-d) kaardistamise võimalused on ajas paranenud. Kui 2011. aastal, mil leidis aset eelmine kaardistus, sai peamiselt tugineda äriühingute majandusnäitajatele ning mittetulunduslikku sektorit vaadelda pigem üldiselt, siis aastatel 2015 ja 2016 on võimalik võrrelda ka mittetulundusliku sektori majandustegevust (nt näituseasutustena tegutsevad MTÜ-d).

Äriregistri andmete kohaselt tegutses 2015. aastal kujutava kunsti (sh tarbekunsti) alal 144 ettevõtet ning 45 mittetulundusühingut (MTÜ) või sihtasutust (SA). 2016. aasta esialgsetel andmetel oli nii ettevõtteid kui MTÜ-sid mõnevõrra vähem. Tabelist 11.1 nähtub, et perioodil 2015-2016 oli ettevõtete töötajate arv ligi kaks korda suurem mittetulunduslike ühingute töötajate arvust (2015. aastal töötas ühingutes kokku 284 inimest ning 2016. aastal 265 inimest). Perioodil 2015-2016 töötas äriühingutes keskmiselt 1,3 töötajat, seega olid kunsti valdkonna ettevõtted väga väikesed. Lisaks iseloomustab valdkonda ka vabatahtlike oluline abi ja panus. Kunsti väljal leiab palju aset ka sellelt pinnalt, et kunstnik olla on kutsumus ning nii mõnigi kord tegutsetakse entusiasmist ja missioonitundest.

Tabel 11.1. Kunsti valdkonnas tegutsevate ühingute ja hõivatute arv 2011-2016

Näitajad	2011	2015	2016*	Muutus 2015/2011 (%)
Ühingute arv kokku	140	189	175	...
sh ettevõtted	140	144	135	2,9
sh MTÜ, SA	...	45	40	...
Hõivatute arv kokku**	1 021	1168	1149	14,4
sh ettevõtetes	...	188	174	...
sh MTÜ-des, SA-des	...	96	91	...
sh FIE-d***	193	184	184	-4,7
sh muud vabakutselised loovisikud	...	700	700	...

* Esialgsed andmed.

** Taandatuna täistööajale. Kui ühingul oli majandustegevus, aga majandusaasta aruandes polnud Äriregistrile palgatöötajaid märgitud, on ühingu kohta arvestatud üks hõivatut.

*** EMTAK kood 90031 (kunstialane loometegevus) hõlmab lisaks kujutava kunsti FIE-dele mitmete teiste loomealade FIE-sid. Kunsti valdkonna FIE-deks on arvestatud need, kes kuulusid Eesti Kunstnike Liitu ja/või selle alaliitudesse (v.a Lavastuskunstnike Liit, Kujundusgraafikute Liit, Moekunstnike Ühendus). EMTAK kood 47783 (meenete, kunstiesemete ja -tarvete jaemüük) ei hõlmanud ühtegi sellist FIE-t. Kuna Äriregistri ja erialaliitude andmeid oli võimalik võrrelda 2018. aasta veebruari seisuga ning Eesti Kunstnike Liidu andmeid 2016. aasta oktoobri seisuga, siis vastavalt olemasolevale andmestikule, on sama kalkulatsiooni alusel esitatud nii 2015. kui 2016. aasta FIE-de arv.

Allikad: Äriregister, Statistikaamet

Lisaks tegutsevad kujutava kunsti (sh tarbekunsti) alal paljud kunstnikud vabakutseliste loovisikutena¹, sh füüsilisest isikust ettevõtjatena (FIE-dena). Kui arvestada, et Eesti Kunstnike Liitu ning selle alaliitudesse kuulub *ca* neli korda rohkem inimesi, kui on äriühingutes ja mittetulunduslikes ühingutes töötajaid, siis on ilmselge, et valdkonnas on professionaalseid hõivatuid oluliselt enam kui on kajastatud Äriregistris. Loomemajanduse sektoritest on eelkõige kujutava kunsti valdkonnale iseloomulik taoline nii-öelda statistiliselt nähtamatu osa, mis ei kajastu Äriregistris ning muudes statistikaallikates.

Põhiosa hõivatutest moodustavad siiski väljaspool ühinguid tegutsevad isikud, kelle näol on tegemist väga olulise osaga valdkonnast nii hõive kui rahaliste näitajate poolest, seega on vabakutseliste loovisikute tegevuse kohta ülevaate omamine äärmiselt vajalik. Käesolevas kaardistuses on vabakutseliste loovisikute osa määratud hinnanguliselt, tuginedes eelkõige erialaliitude liikmelisusele. Eesti Kunstnike Liidus ning selle alaliitudes on kokku 1 175 liiget. Kõrvutades vastavate liitude liikmete nimekirju Äriregistris registreeritud FIE-de nimekirjaga, saab perioodi 2015-2016 kunsti valdkonna FIE-de arvuks määrata 184. Samas tegutseb sektoris palju ka selliseid vabakutselisi loovisikuid, kes ei ole ennast FIE-ks registreerinud. Nende ligikaudse arvu määramisel on lähtutud sellest, et kui erialaliidu liikmete koguarvust arvestada tinglikult maha ühingute töötajad ning FIE-d, siis on valdkonnas täiendavalt hõivatud veel *ca* 700 inimest. Siinkohal tuleb rõhutada, et tegemist on hinnanguga ning arvestuses on eeldatud, et osa erialaliitude liikmetest on passiivsed liikmed, samas tasandab sellest tekkivat võimalikku arvestusviga asjaolu, et teiselt poolt ei ole kõik valdkonnas aktiivselt tegutsejad liitunud erialaliitudesse. Siinkohal saab positiivse trendina nimetada asjaolu, et noored kunstnikud on aktiivsemalt liitumas Eesti Kunstnike Liiduga kui 2010-ndate alguses, mis tähendab ka kõrgemat ettevõtlusaktiivsust.

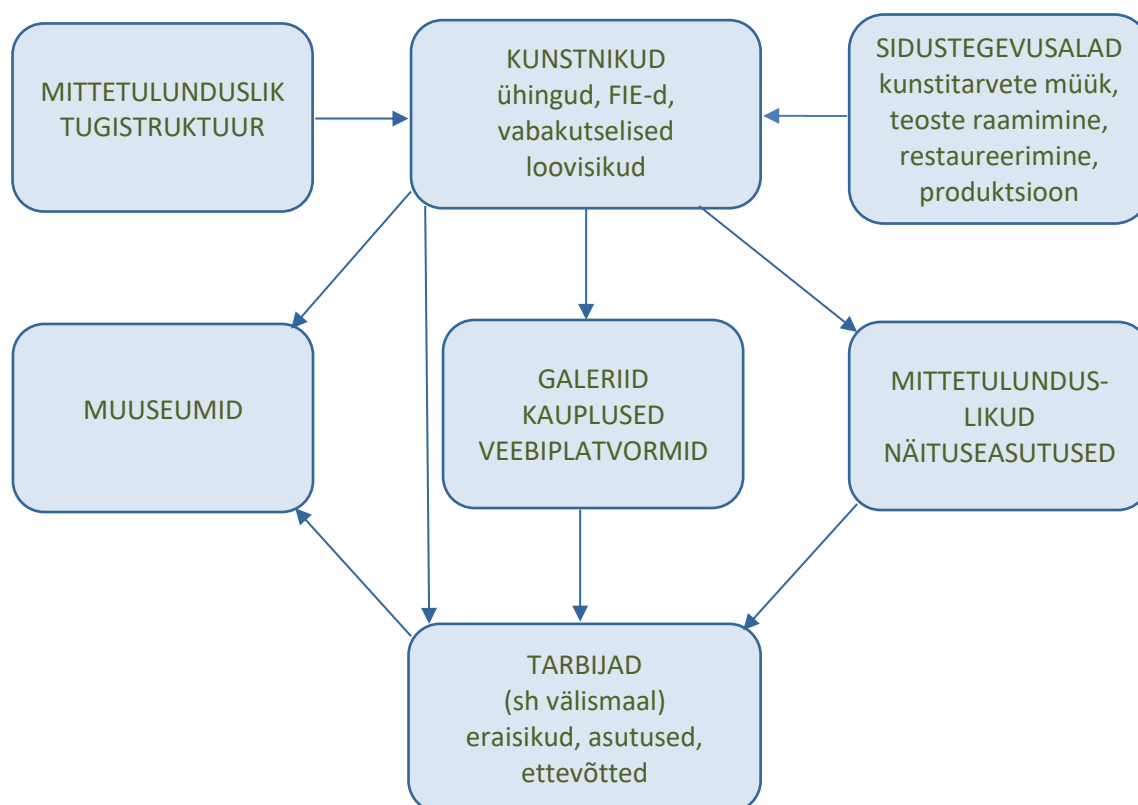
¹ Vabakutseline loovisik on loovisikute ja loomeliitude seaduse kohaselt loovisik, kes tegutseb seaduses märgitud loomealal (sh kujutatav kunst) ja kes ei ole avalikus teenistuses või ei tööta töölepingu või muu sellesarnase iseloomuga võlaõigusliku lepingu alusel.

Võrreldes 2011. aasta andmetega, on valdkonna hõivatute arvu suurenemine tingitud eelkõige meetodilistest erisustest, nimelt on perioodil 2015-2016 lisatud mittetulundusliku sektori statistika ning eraldi hinnatud ka vabakutseliste loovisikute arvu, kes pole registreeritud FIE-dena.

11.1.2. Turu maht

Kunstiteoste müük toimub kunstnike ateljeedest-stuudiotest, galeriide (sh järelturg – oksjonid) ja kaupluste vahendusel ning veebiplatvormide kaudu (vt joonis 11.1). Spetsialiseerunud on kas ühele kunstiliigile või mitme erineva kunstiliigi tööde avalikule näitusele ja müügile. On hakatud juurutama kunstnikele näitusetasu maksmist, varem taoline praktika puudus. Samas võivad tarbijad omandada kunstiteoseid ka läbi mittetulundusliku sektori. Täiendavalt laekuvad kunstnikele ka autoritasud kunstiteoste edasimüügi ja kasutamise eest ning suuremaid kunstiteoste oste teevad Eesti kunstimuuseumid Eesti Kultuurkapitali vahenditest. Kunsti valdkonna toimimiseks annavad sisendi ka sidustegevusalad ning mittetulunduslikud tugiüksused (hõlmavad kunstnike ühendusi, info- ja tugikeskuseid jne).

Joonis 11.1. Kunsti valdkonna väärtusahel

Rahaliste näitajate alusel saab Eesti kunstituru mahtu hinnata tabelis 11.2 toodud meetodil, mille kohaselt on mahunäitajateks arvestatud ettevõtlusest laekuv müügitulu, kunstnikele makstud autoritasud, kunstimuuseumide ostud ning mittetulundusliku sektori tulu. Viimane hõlmab endas suurel määral valdkonda suunatud toetusi (seega riiklikku finantseeringut, mis ei tulene turutehingutest), kuid antud finantsressurs on valdkonna jätkusuutlikkuse seisukohalt väga oluline, võimaldades selle paremat toimimist ning toetades loometegevust, ettevõtlust ja tööhõivet.

Tabel 11.2. Eesti kunstiteru maht 2011-2016 (tuh eurot)

Näitajad	2011	2015	2016*	Muutus 2015/2011 (%)
KOKKU VALDKOND	...	10 979,9	11 073,2	...
Kokku ettevõtlus ja autoritasud	4 375,8	8 250,2	8 169,6	...
sh äriühingute müügitulu	3 370,8	4 105,3	4 045,7	21,8
sh FIE-de ettevõtlustulu**	783,0	821,7	820,7	4,9
sh muude vabakutseliste loovisikute ettevõtlustulu	...	3 126,0	3 122,3	...
sh kunstimuuseumide ostud	163,2	159,9	117,3	-2,0
sh Eesti kunstnikele makstud autoritasud***	58,8	37,4	63,6	-36,5
Mittetulunduslike ühingute tulu	...	2 729,7	2 903,5	...

* Esialgsed andmed.

** EMTAK kood 90031 (kunstialane loometegevus) hõlmab lisaks kujutava kunsti FIE-dele mitmete teiste loomealade FIE-sid. Kunsti valdkonna FIE-deks on arvestatud need, kes kuuluvad Eesti Kunstnike Liitu ja/või selle alaliitudesse (v.a Lavastuskunstnike Liit, Kujundusgraafikute Liit, Moekunstnike Ühendus): 2015. aastal moodustasid 29,3% ning 2006. aastal 28,9% kõigist EMTAK 90031 FIE-dest. Antud osakaalude alusel on eraldatud ka kunsti valdkonna FIE-de ettevõtlustulu kõigi EMTAK 90031 FIE-de ettevõtlustulust. EMTAK kood 47783 (meenete, kunstiesemete ja -tarvete jaemüük) ei hõlmanud ühtegi sellist FIE-t.

*** Eesti Autorite Ühingu esindas 2011. aastal 204 kunstnikku, 2015. aastal 205 kunstnikku ja 2016. aastal 209 kunstnikku.

Allikad: Äriregister, Statistikaamet, Eesti Kultuurkapital, Eesti Autorite Ühingu

Eesti kunstiteru mahuks oli 2015. ja 2016. aastal 11 mln eurot (äriühingute müügitulu kasvas 2015. aastaks 22%², võrreldes 2011. aastaga, ning FIE-de ettevõtlustulu 5%; keskmine müügitulu ettevõtte kohta oli 28,5 tuhat eurot). Sealhulgas on mittetulundusliku sektori osa määratud esmakordselt (moodustas perioodil 2015-2016 viiendiku kogu valdkonnast), kuna EKI varasemate kaardistuste ajal polnud taoline agregeeritud andmestik Äriregistri vahendusel kättesaadav. See meetodiline uuendus suurendas oluliselt valdkonna mahtu ning turumaht ei ole 2011. aastaga võrreldav. Teise uuendusena saab välja tuua vabakutseliste loovisikute ettevõtlustulu hinnangulise arvestamise, mis lisab samuti valdkonnale turumahtu ning ei võimalda otsest võrdlust 2011. aasta näitajatega. Samas on tegemist olulise täiendusega, kuna kunsti valdkonna eripäraks on suur hulk vabakutselisi loovisikuid, kelle ettevõtlustegevus Äriregistri statistikas ei kajastu, kuid mille vaatluse alt väljajätmine moonutaks märgatavalt kunsti valdkonda iseloomustavaid majandusnäitajaid ning seega ka ettekujutust valdkonnas toimuvast.

Vabakutseliste loovisikute ettevõtlustulu arvestamisel on baasmaterjalina kasutatud FIE-de näitajaid ning eeldatud, et eraisikuna müüdnud kunstiteosed, näitustelt saadud tasud ning muud loomingust tulenevad tuluallikad moodustavad FIE-dega samaväärse ettevõtlustulu. Kui iga FIE sai perioodil 2015-2016 keskmiselt 4,5 tuhat eurot ettevõtlustulu aastas, siis on ka vabakutseliste loovisikute puhul arvestatud sama näitajaga. Hinnanguliselt moodustas vabakutseliste loovisikute ettevõtlustulu perioodil 2015-2016 kokku üle kolme miljoni euro aastas.

Eesti Autorite Ühingu (EAÜ) kaudu Eesti kunstnikele makstud autoritasud on aastate lõikes olnud erinevas suurusjärgus: nt 2015. aastal maksti 37% vähem autoritasusid kui 2011. aastal, samas 2016. aastal maksti taas 70% rohkem kui 2015. aastal. Kuna honoraride laekumised on aasta-aastalt kasvanud, siis 2015. aasta

² Äriühingud said 2015. aastal puhaskasumit kokku 7 tuhat eurot, 2016. aastal 186 tuhat eurot.

väljamaksed autoritele olid väiksemas mahus seetõttu, et osa välja maksmata honorare aastast 2015 kandus edasi järgmisse perioodi ja maksti välja koos 2016. aasta autoritasudega.

Kunstimuuseumide ostud hõlmasid kolme muuseumi poolt omandatud kunstiteoseid (2015. aastal kvartaalselt, 2016. aastal kolmes kvartalis, mis kajastus ka väiksemas ostumahus). Kunstioste on Eesti Kultuurkapitali kujutava ja rakenduskunsti sihtkapitali toetusel sooritanud ning seeläbi oma kollektsiooni täiendanud Eesti Kunstimuuseum, Tartu Kunstimuuseum ning Eesti Tarbekunsti- ja Disainimuuseum.

Eesti kunstituru kohta täiendava ülevaate saamist võimaldab kunstindeks³, mille kalkuleerimise aluseks olev andmebaas tugineb kunstiteoste tehingute statistikale. Andmebaas võimaldab määrata kunstiteose soetamise kui investeeringu tasuvust ning jälgida kunstituru trende. Kunstindeks näitab kunstituru hindade üldist suundumust ning toimib sarnaselt börsiindeksile. Indeksit kalkuleeritakse hedoonilise regressiooni meetodil, mis eeldab, et kunstiteose väärtust on võimalik määratleda kindlatele teost iseloomustavatele näitajatele tuginedes (nt teose suurus, ajastu, žanr jne). Seeläbi on erinevad teosed võrreldavad (teoseid eristavate näitajate hind on lahutatud nende otsesest hinnast). Sarnaselt kalkuleeritakse kunstituru hinnaindeksit ka mujal maailmas.

Eesti kunstituru hinnaindeksi arvutamisel on kasutatud teost iseloomustavaid näitajaid nagu ajastu, meedium, materjal, tehingu teostamise viis, teema, tehingu teostanud galerii, kunstiteose suurus ning signatuuri olemasolu. Indeksi arvutamisse kaasatud andmed on kogutud kahest allikast: avalikult kättesaadavad oksjonite tulemused ning galeriide poolt andmebaasi sisestatud tehingute andmed. Indeksi esmakordse avaldamise hetkel oli andmebaasis üle 4 700 tehingu, mis olid toimunud aastatel 1998-2016. Indeks uueneb jooksvalt uute tehinguandmete sisestamisel, mida teevad galeriid ja Eesti Kaasaegse Kunsti Arenduskeskus. Eeldatavasti on indeksi väärtuses suuremaid muutusi oodata kaks korda aastas, pärast kevadisi ja sügiseisi oksjonite perioode. Perioodil 2015-2016 püsis indeks stabiilsena 179 punkti juures. Käesolevas kaardistuses kajastuvad äriühingute oksjonimüügid nende müügitulus.

11.1.3. Juhtivad ühingud

Äriregistri andmetel on võimalik välja tuua valdkonna juhtivad ettevõtted. Tabelis 11.3 on esitatud valdkonna TOP 10 ettevõtet müügitulu alusel ning andmetest nähtub, et TOP 10 moodustas 2015. aastal 42% äriühingute kogumüügitulust ning 15% kõigist äriühingute töötajatest. 2016. aastal ei olnud TOP 10 hulgas enam kõik samad ettevõtted (võrreldes 2015. a), kuid TOP 10 moodustas valdkonna ettevõtete müügitulust jätkuvalt üle 40% ning töötajate arvust seitsmendiku. Juhtivate ettevõtete hulgas oli nii ateljeesid-stuudioid kui galeriisid-kauplusi.

Lisaks ettevõtlussektorile on Äriregistri andmetel võimalik vaadelda ka valdkonna mittetulunduslike ühingute pingerida tulude alusel. Tabelis 11.4 toodud andmete põhjal järeldub, et valdkonna suurimaks MTÜ-ks nii tulu kui töötajate arvu poolest oli Eesti Kunstnike Liit (EKL), kelle olulisteks tegevussuundadeks on kunstnikele töö- ja loomekeskkondade võimaldamine, näituste ja kunstiprojektide organiseerimine, osalemine valdkonda reguleeriva seadusandluse arendamisel ning koostöö edendamine kultuuri-valdkonnas tegutsevate jt organisatsioonidega. Tulude alusel moodustas TOP 5 mittetulunduslikust sektorist 80% ning töötajate arvestuses 55%. Arvestades, et valdkonnas tegutses 2015. aastal kokku 45 ühingut, näitab TOP 5 kõrge osakaal, et ülejäänud MTÜ-d ja sihtasutused olid oluliselt väiksemad nii tulu kui töötajate arvu poolest (valdavalt ühe töötajaga või ilma palgatööjõuta ühingud).

³ Eesti kunstindeks, <https://www.kunstiindeks.ee/>

Tabel 11.3. Kunsti valdkonna ettevõtete TOP 10 müügitulu alusel 2015-2016

Jrk nr	Ettevõte	2015		Jrk nr	Ettevõte	2016	
		Müügitulu (tuh eurot)	Töötajate arv			Müügitulu (tuh eurot)	Töötajate arv
1	OÜ SkulptuuriGalerii	463,1	6	1	OÜ SkulptuuriGalerii	436,2	7
2	OÜ Seaküla Studiod	328,2	1	2	OÜ Temnikova & Kasela	296,4	1
3	OÜ Remartin	212,0	1	3	OÜ Kilo Ploome	209,1	1
4	OÜ Kilo Ploome	138,3	1	4	OÜ Õhuloss	124,8	1
5	OÜ Kinaver	112,9	8	5	OÜ Haus Galerii	109,5	3
6	OÜ EppMaria	92,2	2	6	OÜ Noar*	109,2	1
7	OÜ ARS-Vasetööd	90,7	3	7	OÜ Seaküla Studiod	107,2	1
8	OÜ Varvara & Mar	86,5	2	8	OÜ Maire Valdma	106,6	2
9	OÜ Maire Valdma	85,3	2	9	OÜ Kinaver	88,6	6
10	OÜ Haus Galerii	72,1	3	10	OÜ Varvara & Mar	84,8	2
KOKKU TOP 10		1 681,2	29	KOKKU TOP 10		1 672,5	24
TOP 10 kõigist ettevõtetest, %		42	15	TOP 10 kõigist ettevõtetest, %		41	14

* Kuna ettevõttel oli majandustegevus, aga polnud palgatöötajaid, on kaardistamise metoodika alusel arvestatud ühingu kohta üks hõivatu.

Allikas: Äriregister

Tabel 11.4. Kunsti valdkonna mittetulunduslike ühingute TOP 5 tulu alusel 2015

Jrk nr	MTÜ, SA	Tulu (tuh eurot)	Töötajate arv
1	MTÜ Eesti Kunstnike Liit	1 140,9	27
2	SA Tallinna Kunstihoone Fond	307,9	8
3	SA Kaasaegse Kunsti Eesti Keskus	281,5	3
4	MTÜ Tartu Kunstnike Liit	261,2	12
5	MTÜ Eesti Kaasaegse Kunsti Arenduskeskus	197,5	3

Allikas: Äriregister

11.1.4. Väliskaubandus

Väliskaubanduse osas saab tugineda Äriregistri andmetele ning uurida ekspordimahte ettevõtete lõikes. 2015. aastal eksportis kunsti valdkonnas 19 ettevõtet ning nende ekspordimaht moodustas kokku 258 tuhat eurot, 2016. aastal oli ekspordivaid ettevõtteid 21 ekspordi kogumahuga 552 tuhat eurot. Ekspordimahu kahekordistumine ühe aasta jooksul saavutati uute eksportijate toel⁴ ning osa ettevõtete ekspordimahtude suurenemise arvel. 2015. aasta suurimad eksportijad olid OÜ Kilo Ploome ja OÜ Varvara & Mar, kelle eksport kokku moodustas 85% valdkonna koguekspordist ning peamised sihtriigid olid Prantsusmaa, Suurbritannia ja Ameerika Ühendriigid. Toodud andmetest järeldeb, et kunsti

⁴ Näiteks ei kajastunud 2015. aasta andmetes samal aastal registreeritud OÜ Temnikova & Kasela, kes oli aga 2016. aastal TOP 3 eksportija seas.

valdkonna eksport (rahalisel vääringus) tugines vähestele ettevõtetele ning oli ettevõtete lõikes valdavalt väiksemahuline. Samas on välisgaleriid hakanud Eesti kunstnikke rohkem esindama ning suurenenud on tehingute arv väliskogujatega. Ekspordimaht võib olla teatud määral alahinnatud, kuna loomemajanduse kaardistuse käigus on mitmete valdkondade eksperdid toonud välja asjaolu, et loomeettevõtted jätaavad Äriregistrile esitatavas majandusaasta aruandluses ekspordi näitajad märkimata, mis avaldab aga otsest mõju selle analüüsile.

Osaliselt on väliskaubanduse kohta võimalik informatsiooni saada ka Statistikaametist. Täielikult käsitsi teostatud maalide, joonistuste ning pastellmaalide ekspordi peamise sihtriigina saab nimetada Rootsit, impordi päritoluriigina aga Hiinat (vt tabel 11.5). Võrreldes 2007. ja 2011. aastaga, viiekordistus 2015. aastaks originaalskulptuuride ja -kujude eksport.

Tabel 11.5. Kunstiteoste eksport ja import 2007-2016 (tuh eurot)

	2007	2011	2015	2016
KOKKU EKSPORT	898,1	472,9	455,0	906,8
Maalid, joonistused ning pastellmaalid (käsitsi teostatud)	888,5	469,2	429,5	874,8
... Rootsi	151,6	165,6	290,3	288,2
... Venemaa	158,5	56,6	8,4	424,5
... Soome	11,4	36,4	82,0	47,0
... Ameerika Ühendriigid	146,9	41,8	32,8	99,5
Originaalskulptuurid ja -kujud	4,8	3,7	25,3	29,9
Originaalgravüürid, -estambid ja -litograafiad	4,8	0,0	0,3	2,1
KOKKU IMPORT	415,5	299,3	303,9	698,1
Maalid, joonistused ning pastellmaalid (käsitsi teostatud)	407,5	273,4	289,4	681,5
... Hiina	341,1	139,1	219,4	171,8
... Saksamaa	0,0	0,0	1,5	175,8
... Ameerika Ühendriigid	12,3	73,5	30,0	21,5
Originaalskulptuurid ja kujud	4,8	19,2	14,0	14,5
Originaalgravüürid, -estambid ja -litograafiad	3,2	6,7	0,5	2,2

Allikas: Statistikaamet

Finantsnäitajate kõrval on kunsti valdkonna rahvusvahelistumise mõõtmise üheks võimaluseks näiteks näituste statistika võrdlemine, st kuivõrd osalevad väliskunstnikud või väliskuraatorid näitustel Eestis ning Eesti kunstnikud või kuraatorid välismaal. Ulatuslikumat rahvusvahelistumist toetavad oma tegevuse ja kontaktide kaudu Kaasaegse Kunsti Eesti Keskus (KKEK) ning Eesti Kaasaegse Kunsti Arenduskeskus (EKKAK). Kultuuriministerium soodustab kunsti valdkonna rahvusvahelistumist läbi kunstikorraldajatele pakutavate riikidevaheliste kultuurikoostöölepete toetuste ning välistegevuseks saab toetust taotleda ka voorust *Eesti kultuur maailmas*. Samuti on võimalik saada rahvusvaheliste tegevuste jaoks toetusi Eesti

Kultuurkapitalilt. Perioodil 2015-2018 on eesti kunsti tutvustatud mujal maailmas ka Riigikantselei EV100 välisprogrammi kaudu, mida viidi läbi Eesti Vabariigi 100-aastaseks saamise puhul.

Rahvusvahelistumisele suunatud tegevuste mõjul on suurenenud ettevõtete osalemine välismessidel, kasvanud Eestit külastavate välismaiste kunstiprofessionaalide arv, suurenenud Eesti kunstnike kaasavate rahvusvaheliste kunstiprojektide arv ja kvaliteet, sh hoogustunud osalemine välisnäitustel. Mainekatel kunsti- ja kunstiraamatute messidel osalemine on oluline kohalikele kaasaegse kunsti ettevõtjatele, kelle eesmärgiks on tutvustada ja müüa Eesti kunstnike loomingut välisturgudel. Messid võimaldavad luua kontakte, võrgustikke ning leida uusi koostööprojekte.

Loomingu eksponeerimine, välismessidel ja -näitustel osalemine aitab kaasa kunstiteoste levile, seega on taoline osalus üheks ekspordi kasvu toetavaks faktoriks. Rahvusvahelistel isiku- ja grupinäitustel vahendavad kunstnikud oma töid ise või kuraatorite kaudu, mitmed rahvusvaheliselt edukad Eesti kunstnikud on esindatud välisgaleriide poolt.

Positiivse arenguna saab välja tuua, et rahvusvahelistumine on olnud kahesuunaline: Eesti kunstnikud on üha enam osalenud näitustel välisriikides, samas on suurenenud ka välisosalusega näituste arv Eestis. Kaasaegse Kunsti Eesti Keskuse andmetel on Eestis 96 näitusepaika⁵ ning informatsiooni on kogutud perioodil 2016-2017 toimunud näituste kohta. Olemasolevast statistikast nähtub, et 2016. aastal toimus 717 näitust (neist 104 välisosalusega) ning 2017. aastal 757 näitust (neist 140 välisosalusega). Näitustegevus on koondunud peamiselt Tallinnasse ja Tartusse, kus on kesksed näitusemajad.

Eesti Kaasaegse Kunsti Arenduskeskuse poolt kogutud välisnäituste statistikale tuginedes saab järeldada, et perioodil 2016-2017 on sagenenud nii Eesti kunstnike isikunäitused kui grupinäitused. Kui 2016. aastal toimus kokku 73 välisnäitust (sh 23 isikunäitust), siis 2017. aastal kaks korda enam ehk 141 välisnäitust (sh 29 isikunäitust). Kokku osales perioodil 2016-2017 välisnäitustel 148 Eesti kunstnikku. Ka riikide mitmekesisus oli märkimisväärne: perioodil 2016-2017 osaleti näitustel 39 riigis, peamiselt Euroopas, kuid ka näiteks Jaapanis, Hiinas, Ameerika Ühendriikides, Kanadas ning mitmetes Ladina-Ameerika maades. Kõige sagedamini osaleti näitustel Saksamaal, Belgias, Suurbritannias ja Prantsusmaal.

11.1.5. Sidustegevusalad

Kunsti valdkonna seotud tegevusaladena ehk sidusaladena on vaatluse all kunstitarvete jaemüügiga, kunstiteoste raamimise, restaureerimise ja produktsiooniga tegelevad ettevõtted. Tabelisse 11.6 on koondatud seotud tegevusalade põhinäitajad: 2015. aastal oli sidusalade ettevõtteid 21, neis töötas 47 inimest ning müügitulu saadi kokku 1,3 mln eurot, mida oli 15% vähem kui 2011. aastal. Puhaskasumit saadi 2015. aastal kokku 46 tuhat eurot, 2016. aastal 61 tuhat eurot. Eksport praktiliselt puudus (2015. a eksportis üks ettevõtte summas neli tuhat eurot). Suurimateks ettevõteteks olid OÜ Järsi (raamimine, riputussüsteemid jm), OÜ Ramino Art (raamimine, digitaaltrükk jm) ja OÜ Galerii-G (kunstimaterjalide müük).

⁵ 2018. aasta veebruari seisuga; 2017. aastal oli näitusepindu 87 (seejuures näituseasutusi 67).

Tabel 11.6. Kunsti sidusaladel tegutsevate ettevõtete ja töötajate arv 2011-2016

Näitajad	2011	2015	2016*	Muutus 2015/2011 (%)
Ettevõtete arv	11	21	19	90,9
Töötajate arv**	29	47	44	62,1
Müügitulu (tuh eurot)	1 500	1 270	1 437	-15,3

* Esialgsed andmed.

** Taandatuna täistööajale. Kui ühingul oli majandustegevus, aga majandusaasta aruandes polnud Äriregistrile palgatöötajaid märgitud, on ühingu kohta arvestatud üks hõivatut.

Allikad: Äriregister, Statistikaamet

Võrreldes tuumiktegevusala ettevõtetega, on seotud tegevusalade ettevõtete keskmised näitajad suuremad: keskmine müügitulu ettevõtte kohta oli 2015. aastal 60,5 tuhat eurot (tuumikalal 28,5 tuhat eurot), keskmine müügitulu töötaja kohta 27,0 tuhat eurot (tuumikalal 9,4 tuhat eurot) ning keskmiselt töötas ettevõttes 2,2 töötajat (tuumikalal 1,3 töötajat).

Kokkuvõtvalt saab järeldada, et tuumik- ja sidusaladel tegutses 2015. aastal kokku 210 äriühingut ja mittetulunduslikku ühingut, kus oli hõivatud 1 215 inimest ning tulu teeniti 12,3 mln eurot (seejuures saadi puhaskasumit 53 tuhat eurot).

11.2. NÕUDLUS

11.2.1. Kunstigaleriide ja kunstimuuseumide külastamine

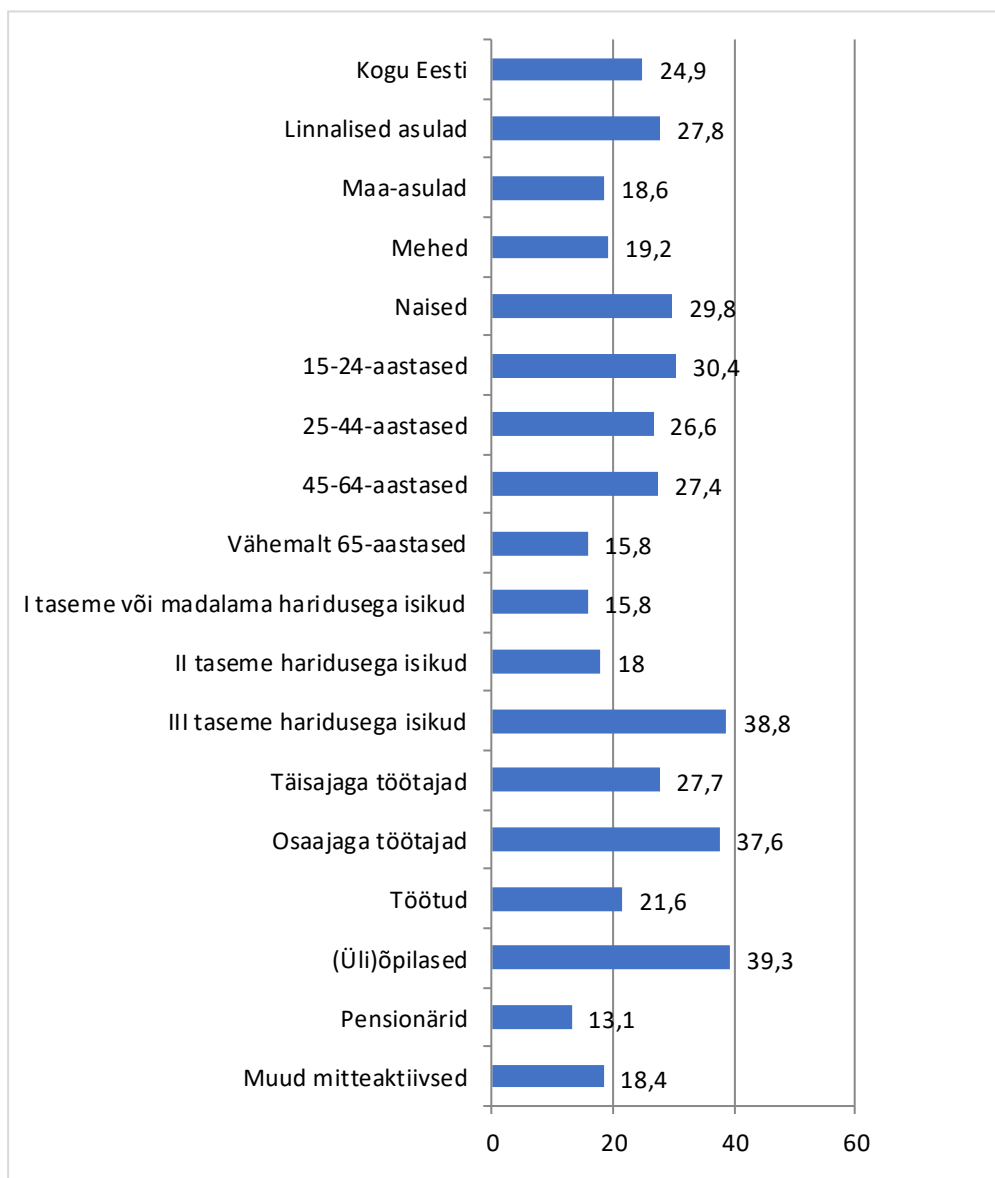
Statistikaameti kultuurielus osalemise uuringu andmetel saab vaadelda kunsti valdkonna nõudlust läbi kunstigaleriide külastamise. Tabelis 11.7 ja joonisel 11.2 toodust nähtub, et 2015. aastal külastasid galeriisid aktiivsemalt kõrgema haridustasemega inimesed ning (üli)õpilased, samuti elanikud, kes teevad tööd osaajaga. Kokkuvõtvalt saab öelda, et 2015. aastal külastas kunstigaleriisid vähemalt üks kord aastas iga neljas vähemalt 15-aastane Eesti elanik. Samas ei võimalda antud andmed teha järeldusi külastuste arvu kohta, kuna sama isik võis kunstigaleriisid külastada aasta jooksul korduvalt, nt vähemalt neli korda aastas külastas 63,1 tuhat inimest (s.o 15-aastaste ja vanemate hulgas). Üle poolte külastanute nimetas kunstigalerii külastamise peamise eesmärgina elamuste saamist, teiseks külastuse põhjuseks oli enesearenduse soov (keskmisest kaks korda enam töid viimast esile (üli)õpilased).

Tabel 11.7. Kunstigaleriide külastamine viimase 12 kuu jooksul 2015
(15-aastaste ja vanemate elanike seas)

Elanikkonna rühm	Ei ole galeriisid külastanud (tuh)	On galeriisid külastanud (tuh)	Külastanute osakaal (%)
KOGU EESTI	828,7	275,0	24,9
Linnalised asulad	545,5	210,1	27,8
Maa-asulad	283,2	64,9	18,6
Mehed	409,5	97,2	19,2
Naised	419,2	177,8	29,8
15-24-aastased	95,8	41,8	30,4
25-44-aastased	273,7	99,3	26,6
45-64-aastased	250,7	94,8	27,4
Vähemalt 65-aastased	208,5	39,1	15,8
I taseme või madalama haridusega isikud	141,0	26,5	15,8
II taseme haridusega isikud	448,5	98,2	18,0
III taseme haridusega isikud	237,4	150,3	38,8
Täisajaga töötajad	432,3	165,8	27,7
Osaajaga töötajad	41,4	25,0	37,6
Töötud	25,6	7,1	21,6
(Üli)õpilased, mittetasustatud praktikandid	45,6	29,6	39,3
Pensionärid	217,1	32,8	13,1
Muud mitteaktiivsed	64,7	14,6	18,4

Allikas: Statistikaamet

Joonis 11.2. Kunstigaleriide külastamine viimase 12 kuu jooksul 2015
(külastajate osakaal 15-aastaste ja vanemate elanike seas, %)

Allikas: Statistikaamet

Kunstigaleriide külastussageduse alusel jagunesid Eesti elanikud 2015. aastal alljärgnevalt (15-aastaste ja vanemate elanike seas, külastus leidis aset viimase 12 kuu jooksul):

- külastas 7-... korda: 21,2 tuhat inimest ehk 1,9% elanikest;
- külastas 4-6 korda: 41,9 tuhat inimest ehk 3,8% elanikest;
- külastas 1-3 korda: 211,9 tuhat inimest ehk 19,2% elanikest;
- ei külastanud kordagi: 828,7 tuhat inimest ehk 75,1% elanikest.

Nõudlust kunsti järele peegeldab ka kunstimuuseumide külastamise statistika. Tabelis 11.8 toodud andmetest nähtub, et Eesti kunstimuuseumid on perioodil 2007-2016 suurendanud näituste arvu ning korraldanud enam näitusi ka väljaspool oma ruume. Samal ajal on liikunud tõusutrendil ka külastuste arv, jõudes 2016. aastal 627,5 tuhande külastuseni (kokku oli võimalik külastada 256 näitust). Üha enam käiakse kunstimuuseumides ka ekskursioonidel, seejuures on kasv olnud üldisest külastuste arvu kasvust

kiirem (perioodil 2007-2016 suurenes külastuste arv 1,5 korda, ekskursioonidel osalenute külastuste arv aga 2,1 korda). Kokkuvõtvast saab järeldada, et elanike huvi kunsti väljast osa saamiseks on kasvamas.

Tabel 11.8. Kunstimuuseumide näitused ja külastamine 2007-2016

Näitaja	2007	2011	2015	2016
Näituste arv	152	235	271	256
sh väljaspool oma ruume	13	16	18	21
Külastuste arv (tuhat)	412,9	541,7	521,9	627,5
sh ekskursioonidel osalenud	79,8	158,6	159,4	171,4
sh alla 9-aastased lapsed	...	...	15,6	27,0

Allikas: Statistikaamet

11.2.2. Avaliku sektori huvid

Kunsti valdkonnas tegutsevad mitmed avaliku sektori poolt rahastatud institutsioonid, mis kujundavad valdkonna tegevust ning arengut – lisaks riigi asutatud muuseumide rahastamisele toetatakse Kultuuriministeeriumi ja Eesti Kultuurkapitali poolt valdkondliku teabekeskuse ja kesksete näituse-asutuste tegevust. Riigipoolse toetuseta valdkond toime ei tuleks. Seejuures on riigi oluliseks panuseks ka professionaalse järelkasvu tagamine läbi kunstialase kõrghariduse pakkumise. Kunstimuuseumide kaudu on loodud elanikele võimalus saada osa kunstipärandist ja ka kaasaegse kunsti väljal toimuvast. Samuti on püütud tuua rohkem kunsti avalikku ruumi läbi kunstiteoste soetamise avalike hoonete ehitamisel. Institutsioonide jätkusuutlik areng tagab valdkonnas ka laiemalt tööhõive ning ettevõtlusaktiivsuse.

Selleks, et võimaldada professionaalsetel kunstnikel pühenduda eelkõige loomingulisele tegevusele ja panustada seeläbi Eesti kultuuri arengusse, on Kultuuriministeerium kasutusele võtnud kunstnikupalga meetme. Tegemist on kindla perioodi vältel erialases tippvormis olevate loovisikute loometöö toetamisega. Kunstnikupalga erinevuseks loomestipendiumitest on lisaks pikaajalisusele ka kaasnevad sotsiaalsed garantiid ja sellest tulenev suurem stabiilsus. Kunstnikupalk määratakse avaliku konkursi alusel kolmeks aastaks, 2017. aastal sai kunstnikupalka kokku 9 inimest.

Avaliku sektori täiendavaks huviks on valdkonna rahvusvahelistumine, et oldaks teadlikud maailma kunstis toimuvast ning kaasatud piiritagustesse protsessidesse. Läbi erinevate tegevuste ja programmide ning institutsioonide on toetatud Eesti kunstnike osalemist välisnäitustel, töötamist välisresidentuurides, professionaalide võrgustumist ning Eestis aset leidvaid rahvusvahelisi kunstisündmusi.

11.3. ORGANISATSIOON JA FINANTSEERIMINE

11.3.1. Finantseerimine

Kunsti valdkonda finantseerivad Eesti Kultuurkapital, Kultuuriministeerium, Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus (EAS), Hasartmängumaksu Nõukogu ning kohalikud omavalitsused. EV100 raames on kaardistuse perioodil ning selle järgselt (2015-2018) valdkonda rahastamas veel Riigikantselei. Täiendava finantseeringu tagab ka kunstiteoste tellimise seadus, mis kohustab avaliku otstarbega hoonete ehitamisel soetama kunstiteoseid. Lisaks siseriiklikule finantseeringule on valdkonda toetanud ka välisrahastajad. Erasektori osakaal on kunsti valdkonna rahastamisel veel suhteliselt väike.

Kunsti valdkonna toetused jagunevad tegevus-, projekti- ja investeeringutoetusteks. Tegevustoetust taotlevad asutused või organisatsioonid oma tegevuse arendamiseks, st põhitegevuseks. Projektitoetused on suunatud loomeinimeste, asutuste tegevuste või sündmuste toetamiseks (näituse korraldamine, festivalil osalemine, õpingud vms). Investeeringutoetused on eelkõige taristu rajamise ja renoveerimise suunitlusega.

Kujutava kunsti (sh tarbekunsti) finantseerimine riigi poolt ja kohalike omavalitsuste vahenditest (vt tabel 11.9) on kasvanud: kui 2011. aastal moodustasid eraldised kokku 2,9 mln eurot, siis 2015. aastal 3,6 mln eurot ning 2016. aastal 5,3 mln eurot. Avaliku sektori rahastus moodustas 2015. aastal 29% valdkonna kogutulust. Suurimaks kunsti valdkonna rahastajaks on olnud Eesti Kultuurkapital, kellele on järgnenud Kultuuriministeerium ning Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus (EAS).

Eesti Kultuurkapitali⁶ kujutava ja rakenduskunsti sihtkapitali kaudu makstavate preemiate, stipendiumide ja toetuste koguarv ning summad on toodud tabelis 11.10, kust on näha, et aastaks 2015 kasvas eraldiste arv ligi tuhandeni ning langes 2016. aastal 863 väljamakseni, samas on eraldiste kogusumma järjepidevalt suurenenud (2016. aasta 2,3 mln eurot). Sihtkapital finantseerib muuhulgas ka kunstiteoste soetamist kunstimuuseumidele. Sihtkapitali kõrval on valdkond saanud rahastust ka nõukogult (peamiselt loominguline stipendium Ela ja sära, elutöö- ja aastapreemiad) ning maakondlikelt ekspertgruppidele (valdavalt näitustegevuse toetamine). Eesti Kultuurkapitalilt enim rahastust saanud institutsioonide loetelu on toodud tabelis 11.11, kust järeldub, et perioodil 2007-2016 oli kujutava ja rakenduskunsti sihtkapitali poolt enim toetatud institutsiooniks SA Tallinna Kunstihoone Fond, kellele järgnesid kunstimuuseumid.

Erinevalt enamikest teistest kultuurivaldkondadest on kunsti valdkonna avalikus rahastamises põhiroll Eesti Kultuurkapitalil. Viimase projektipõhiste toetustele loodavad oma põhitegevuste rahastamisel ka riigiasutused – muuseumid, kõrgkoolid ning Kultuuriministeeriumilt tegevustoetust saavad näituseasutused. See teeb kunsti valdkonna, mis on samas üks suurema vabakutseliste loovisikute osakaaluga valdkondi, väga haavatavaks ning seab pikaajalise jätkusuutlikkuse kahtluse alla.

Kultuuriministeerium⁷ on kunsti rahastanud nii spetsiaalsete valdkonnale suunatud eraldiste kaudu kui valdkonnaüleste välissuhete vahenditest (s.o programm Eesti kultuur maailmas ning riikidevaheliste kultuurikoostöölepete toetused, et aidata kaasa kunstikorraldajate välistegevusele). Täiendavalt rahastatakse ka kunsti valdkonna tunnustatud loomeliite loovisikute ja loomeliitude seaduse rakendamise vahenditest. Kultuuriministeeriumi eraldised moodustasid 2015. aastal 0,7 mln eurot ning 2016. aastal 0,8 mln eurot.

⁶ Eesti Kultuurkapital, <http://kulka.ee/>

⁷ Kultuuriministeerium, <http://www.kul.ee/et>

Tabel 11.9. Kunsti valdkonna finantseerimine riigi ja kohalike omavalitsuste vahenditest 2007-2016 (tuh eurot)

Rahastamisallikas	2007	2011	2015	2016
KOKKU	2 874,9	1 991,1	3 595,5	5 265,1
Riiklik finantseering	2 684,9	1 880,5	3 517,5	5 152,7
Eesti Kultuurkapital	1 997,4	1 386,9	1 853,6	2 422,1
sh sihtkapital*	1 215,9	1 363,5	1 783,9	2 278,2
sh nõukogu	781,5	23,4	54,1	126,0
sh ekspertgrupid	...	...	15,7	17,9
Kultuuriministerium	658,2	454,8	660,6	811,2
sh valdkonnaspetsiifilised vahendid	535,5	309,8	371,8	515,7
sh valdkonnaülesed vahendid	...	...	104,1	98,3
sh loovisikute ja loomeliitude seadus	122,7	145,0	184,7	197,2
Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus	0,0	26,1	327,1	1 444,9
Kunstiteoste tellimise seadus	-	-	606,0	300,6
Riigikantselei (EV100)	-	-	50,0	158,5
Hasartmängumaksu Nõukogu	29,3	12,7	20,1	15,4
Kohalike omavalitsuste finantseering	190,0	110,6	78,0	112,4
sh Tallinna linn	101,1	49,6	40,9	71,0
sh Tartu linn ja Tartu Kultuurkapital	60,2	48,1	14,0	19,8
sh Pärnu linn	28,7	12,9	23,1	21,6

* Välja arvatud eraldised, millest peale määramist loobuti.

Allikad: väljavõtted Eesti Kultuurkapitali, Kultuuriministeriumi, Ettevõtluse Arendamise Sihtasutuse, Hasartmängumaksu Nõukogu, Riigikantselei, Eesti Rahvuskultuuri Fondi andmebaasidest ning kohalike omavalitsuste eelarvetest

Tabel 11.10. Kujutava ja rakenduskunsti sihtkapitali eraldised 2007-2016

	2007	2011	2015	2016
Arv	745	877	984	863
Summa (tuh eurot)	1 215,9	1 363,5	1 783,9	2 278,2

Märkus: välja arvatud eraldised, millest peale määramist loobuti.

Allikas: Eesti Kultuurkapital

Valdkonnaspetsiifilistest eraldistest moodustas suurima osakaalu taotlusvoor *Kunstigaleriid* (2015. aastal 150 tuh eurot ja 2016. aastal 175 tuhat eurot). Kultuuriministerium rahastab osaliselt ka ajalooliselt olulise näituseinstitutsiooni Tallinna Kunstihoone ja valdkondliku infokeskuse Kaasaegse Kunsti Eesti Keskuse tegevust. Samuti toetatakse riiklikult Veneetsia kunstibiennaali Eesti paviljoni korraldamist ning kunstiresidentuuri arendamist Narvas (Eesti Kunstiakadeemia SA). Igal aastal antakse kunstitudengitele õppe- ja loomingulise tegevuse edendamiseks ja enesetäiendamiseks Eduard Wiiralti nimelisi stipendiume, mille summad kogunevad kunstniku teoste kasutamise eest kogutud autoritasudest (stipendiumi suuruseks on 3 000 eurot).

Tabel 11.11. Eesti Kultuurkapitali poolt enim rahastatud institutsioonid 2007–2016 (tuh eurot)

Institutsioon	2007	2011	2015	2016
Tallinna Kunstihoone Fond	132,6	66,5	212,5	425,0
Tartu Kunstimuuseum	9,6	7,4	177,1	234,7
Eesti Kunstimuuseum	45,0	50,9	113,1	134,6
Eesti Kaasaegse Kunsti muuseum	-	25,7	94,0	124,1
Tartu Kunstnike Liit	18,9	35,6	43,0	110,8
Eesti Tarbekunsti- ja Disainimuuseum	9,6	11,0	96,8	82,1
Eesti Kunstiakadeemia*	84,1	64,2	40,8	57,7
Eesti Kunstnike Liit	21,6	19,5	32,7	33,0
Kaasaegse Kunsti Eesti Keskus	11,8	0,6	12,6	29,1

* sh Eesti Kunstiakadeemia SA (registreeritud 2013. a)

Allikas: Eesti Kultuurkapital

Kultuuriministerium annab igal aastal välja kolm riiklikku kultuuri elutööpreemiat (igaüks 64 000 eurot) pikaajalise väljapaistva loomingulise tegevuse eest ning viis aastapreemiat (igaüks 9 600 eurot) eelmisel kalendriaastal avalikkuseni jõudnud väljapaistvate tööde eest. Teiste seas on nimetatud preemiaid saanud ka kunsti valdkonna esindajad. Nii valiti 2015. aastal elutööpreemia laureaadiks kunstnik Raul Meel ning aastapreemiad said kunstnikud Tanel Veenre (2016. aastal) ning Kadri Mälk (2017. aastal).

Alates 2016. aastast on oluliseks uuenduseks kunstnikupalga meede. Palka maksab Eesti Kunstnike Liit Kultuuriministeriumi toetusel avaliku konkursi alusel valitud kunstiprofessionaalidele kolme aasta jooksul. Kunstnikupalga eesmärgiks on võimaldada kunstnikel pühenduda pikema perioodi vältel loometööle ja panustada seeläbi Eesti kultuuri arengusse. 2016. aastaks eraldati EKL-le raha viie palga maksmiseks, ühe palga suuruseks oli 2014. aasta keskmine brutokuupalk koos kõigi maksudega (2017. aastal lisandus neli kunstnikupalga saajat, sh ühe palga rahastas EKL).

Riigieelarvest eraldatakse tunnustatud loomeliitudele vahendeid ka loovisikute ja loomeliitude seaduse alusel. Liidud on siinkohal vahendajateks, eraldised on ette nähtud loovisikutele. Kunsti valdkonnas rahastati perioodil 2007-2016 oma liikmetele loometoetuste ja stipendiumide maksmiseks kahte erialaliitu (vt tabel 11.12.), kelledeks olid Eesti Kunstnike Liit ning Eesti Kunstiteadlaste ja Kuraatorite Ühing.

Tabel 11.12. Loovisikute ja loomeliitude seaduse alusel eraldatud toetused 2007–2016 (tuh eurot)

	2007	2011	2015	2016
KOKKU	122,7	145,0	184,7	197,2
Eesti Kunstnike Liit	122,7	145,0	164,2	173,7
Eesti Kunstiteadlaste ja Kuraatorite Ühing*	-	-	20,5	23,5

* Sai tunnustatud loomeliidu staatuse 2013. aastal.

Allikas: Kultuuriministerium

Täiendavalt saab kunsti valdkonna ja avaliku sektori omavahelise seosena tuua välja kunstiteoste tellimise 2011. aastal jõustunud **kunstiteoste tellimise seaduse** alusel. Selle kohaselt tuleb avalike hoonete ehitustööde maksumusest vähemalt 1% eest soetada kunstiteoseid. Seadus rakendub riigi- ja avalik-õiguslikele asutustele ning riigi enamusosalusega sihtasutustele ja mittetulundusühingutele, kuid ei laiene kohalikele omavalitsustele. Kunstiteoste hanke ülempiir on 65 000 eurot, nende soetamiseks korraldatakse ideekonkurss, sobivad teosed valivad välja eksperdid ideekonkursi žüriis. Kunstiteoste koguhinna eest võib tellida kas ühe või mitu teost ning see sisaldab nii kunstiteose valmistamist, materjali, tehnikat, püstitamist, hooldust kui ka autoritasu. 2015. aastal telliti kunstiteoseid kogusummas 606 tuhat eurot (23 tellimust, peamiselt haridusasutustele) ning 2016. aastal 301 tuhande euro eest (9 tellimust).

Ettevõtluse arendamise Sihtasutus (EAS)⁸ on perioodil 2015-2016 oluliselt suurendanud kunsti valdkonnale suunatud summasid. 2015. aastal finantseeriti 300 tuhande euroga Eesti Kaasaegse Kunsti Arenduskeskust, eesmärgiga arendada antud toetuse läbi kaasaegse kunsti ettevõtteid ning suurendada ekspordivõimekust. Lisaks maksti Peipsiveere Kunstikeskuse väljaarendamise toetuseks 27 tuhat eurot. Loomemajanduse taristu ja tehnoloogilise võimekuse arendamise programmi raames finantseeriti 2016. aastal Noblessneri multifunktsionaalse kunstikeskuse loomist (summas 861 tuh eurot), arendamaks näitus-, arendus- ja haridustegevust. Keskus on ühise tegutsemispinnaga Eesti kunstiorganisatsioonidele, luues paremad võimalused koostööks kunstiorganisatsioonide vahel ning andes võimaluse testida ideid, mida pole varasemalt kohaliku kunsti kontekstis proovitud. Teiseks finantseeriti Eesti Kunstnike Liidu projekti *Avatud ARS* (summas 384 tuh eurot), mis näeb ette kaasaegse kunstilinnaku loomist (sh promotsiooni- ja koolituskeskus, projektiruum ning keraamikakeskus). Funktsionaalselt tervikliku kunstilinnaku missiooniks on pakkuda tarbekunstnikele, disaineritele ja kaasaegse kunsti väljal töötavatele kunstnikele inspiratsiooni, loomeruumi ja tuge loomingu teostamiseks, eksponeerimiseks ja rahvusvahelistumiseks, toetada loovisikute erialast arengut, ettevõtlikkust ja võrgustumist. Arenguvisioniks on kujuneda rahvusvaheliseks disaini, tarbe- ja kaasaegse kunsti tõmbekeskuseks Läänemere regioonis ja laiema ltki. 2017. aastal tegutses ARS-i kunstilinnakus üle 80 kunstniku, disaineri ja loomeettevõtte. Kolmandaks toetas EAS 200 tuhande euroga Saaremaa Kunstistudio taristu arendamist.

Riigikantselei⁹ on Eesti Vabariigi 100-aastaseks saamise puhul finantseerinud EV100 kunstiprogrammi perioodil 2015-2016 summas 208,5 tuhat eurot. Avalike konkursside alusel valitud Eesti-siseste kunstiprojektide teostamiseks maksti stipendiume, summas sisaldub ka toetus kunstimuseumidele. Seejuures oli 125 tuhat eurot (osaliselt rahastatud ka Euroopa Liidu Nõukogu eesistumise eelarvest) määratud välisprogrammi jaoks, et tutvustada eesti kunsti välismaal (näitused, kunstisündmused jms).

Teatud määral on kunsti väljal toimuvat rahastanud ka **Hasartmängumaksu Nõukogu**¹⁰. Näiteks on üheks toetatud projektiks olnud rahvusvaheline kaasaegse kunsti näitus *Kilomeeter Skulptuuri*, mis muudab igal aastal mõne Eesti väikelinna kogu avaliku ruumi kuuks ajaks näitusesaaliks.

Kohalikest omavalitsustest on käesolevas kaardistuses kajastatud kunsti valdkonda enim rahastanud linnavalitsused – Tallinn, Tartu ning Pärnu. Tallinna linnavalitsus annab koos Eesti Kunstnike Liiduga iga-aastaselt välja Kristjan Raua nimelist kunstipreemiat, mis on Eesti vanim kunstipremia (alates 1973. aastast, neli võrdset preemiat suuruses 2 240 eurot). Tallinna linn toetab osaliselt ka Tallinna Kunstihoonet ning on maksnud Eesti Kunstiakadeemia tudengitele stipendiume. Siinkohal väärib äramärkimist veel

⁸ Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus, <https://www.eas.ee/>

⁹ Riigikantselei, <https://riigikantselei.ee/et>

¹⁰ Hasartmängumaksu Nõukogu, <http://www.hmn.ee/>

2015. aastal Kadriorgu rajatud Jaan Poska mälestusmärk, mille kulused (175,4 tuh eurot) pole arvestatud kunsti valdkonna finantseeringuks, kuna tegemist oli linnavalitsusepoolse kunsti ja arhitektuuri valdkonna ühisrahastamisega. 2016. aastal toetati rahvusvahelise skulptuuri- ja installatsiooninäituse *Pond Vita* läbiviimist Kadriorus ning Eino Baskini bareljeefi valmistamist.

Tartu linnavalitsus toetab kunsti valdkonda eelkõige läbi Tartu Kultuurkapitali, viimane on peamiselt toetanud loomingulist tegevust läbi stipendiumide maksmise. Tartu linna ja Tartu Kultuurkapitali koostöös antakse iga-aastaselt välja Ado Vabbe nimelist kunstipreemiat, s.o tunnustus visuaalse kunsti valdkonnas tegutsevale isikule või isikute rühmale, kelle loometöö on tähelepanuväärsel moel rikastanud Tartu kunstielu. Kunstipreemiat suuruseks on 2 000 eurot.

Pärnu linnavalitsus on põhiliselt toetanud näitustegevust ning festivalide korraldust, peamisteks toetuse saajateks on perioodil 2015-2016 olnud Academia Gustaviana Selts, Uue Kunsti Muuseum ning Pärnu Kunstikeskus.

Erasektori rahastuse osakaal on väike, kuid positiivsete näidetena saab nimetada kunstipreemiaid. Vanim erakapitalil väljaantav kunstipreemia Eestis on *Sadolini kunstipreemia*¹¹ (suurusega 5 000 eurot). Seda antakse välja iga-aastaselt (alates 1996. aastast) ning ta lähtub loosungist *Värv kui kunst*. Preemia eesmärgiks on tunnustada kunsti avaliku ruumi loomuliku osana ning tõsta seeläbi avalikkuses kunstiteadlikkust. Seniste pärjatute seas on enamasti domineerinud maalikunstnikud, kuigi tegemist ei ole kitsalt maalikunstipreemiaga, vaid eri kunstitehnikate ülese nüüdiskunstipreemiaga.

Teise näitena saab välja tuua üle-aastase kunstiauhinna *Köler Prize*, mille eesmärgiks on populariseerida kaasaegset kunsti ning tõsta esile kohalikul kunstiväljal olulisi kunstnikke ja rühmitusi. Auhinda annab välja Eesti Kaasaegse Kunsti Muuseum¹² alates 2011. aastast. Nominendid esitavad omal valikul näitusele kaks teost – ühe juba varem eksponeeritud, soovitavalt viimase kolme aasta loomingust, ning teise spetsiaalselt *Köler Prize* jaoks valminud uue teose. Lisaks rahvusvahelise žürii valitavale peapreemia laureaadile antakse välja ka publikupreemia. Peapreemia (7 000 eurot) väljaandmist toetab AS Smarten Logistics ning publikupreemia (1 500 eurot) puhul OÜ Salto Arhitektuuribüroo.

Aastast 1993 on iga-aastaselt välja antud ka *Galerii-G kunstipreemiat*¹³ (koostöös välispartneritega) silmapaistvatele kunstnikele (preemiaks on 500 euro väärtuses kunstimaterjale).

Noorte ehtekunstnike toetuseks on loodud heategevuslik sihtasutus Noor Ehe¹⁴, mis annab iga-aastaselt välja stipendiumit *Noor Ehe* (1 000 eurot). Eraõigusliku sihtasutusena on perioodil 2015-2016 toetanud stipendiumidega õppe- ja teadustööd ning näitustegevust ka Eesti Rahvuskultuuri Fond¹⁵ (kogusummas 9,7 tuh eurot).

Erarahastuse kaasamise uueks positiivseks näiteks on 2015. aastal loodud mittetulunduslik platvorm Outset Eesti, mis toetab kaasaegse kunsti projekte metseenlusest tuleneva rahastusega. Toetatakse uute kunstiteoste loomist, suurprojekte ning Eesti kunstnike teoste jõudmist avalikesse kunstikogudesse kas ostu või kingina.

Lisaks Eesti-sisesele rahastusele on kunsti väljal toimuvat toetanud veel **välisrahastajad** (enamasti projektipõhiselt): Briti Nõukogu, Põhjamaade Ministrite Nõukogu ning Põhjamaade Kultuuripunkt,

¹¹ Sadolini kunstipreemia, <http://kunstiveeb.sadolin.ee/et/>

¹² Eesti Kaasaegse Kunsti Muuseum, <http://www.ekkm.ee/>

¹³ Galerii-G kunstipreemia, <http://www.galeriig.ee/>

¹⁴ Noor Ehe, <http://nef.ee/>

¹⁵ Eesti Rahvuskultuuri Fond, <http://www.erkf.ee/>

välisriikide saatkonnad jt. Briti Nõukogu¹⁶ püüdluseks on hoida sidet rahvusvaheliste loomepartneritega, et korraldada inspireerivaid üritusi, arendada koostööd kunstnike ja kultuuriasutustega ning tutvustada Briti kujutatavat kunsti. Põhjamaade Ministrite Nõukogu¹⁷ pakub toetusi erinevate programmide raames, üheks neist on kultuuri- ja kunstiprogramm (eelarve 2,3 mln eurot aastas, kokku osaleb 11 riiki ja Põhjamaade autonoomset piirkonda), mille toel on võimalik tõsta erialast pädevust või vahendada teadmisi-oskusi (seminarid, töötoad, meistriklassid, kursused jne), programm toetab ka innovatsiooni (uute ideede, kontseptsioonide ja protsesside arendamist ja katsetamist). Siinkohal saab mainida ka kultuuri mobiilsusprogrammi (eelarve 1,6 mln eurot aastas, osalejateks samuti 11 riiki-piirkonda), mille reisisõitude kaudu elavdatakse koostööd, tutvustatakse kunstnikke ning nende loomingut, samuti toetatakse koostöövõrgustikke ning loomeresidentuure. Toetuste taotlemine leiab aset läbi Põhjamaade Kultuuripunkti¹⁸, mille kaudu on perioodil 2015-2016 eraldatud nt MTÜ Mooste KülalisStuudiole 28 tuhat eurot loomeresidentuuri toetust ning 2017. aastal Kaasaegse Kunsti Eesti Keskusele 100 tuhat eurot pikaajalise koostöövõrgustiku toetust.

Üheks paljude Eesti ja välisriikide partnerite poolt toetatud kunstisündmuseks on omaalgatuslik rahvusvaheline kaasaegse kunsti biennaal Tallinna Fotokuu (lähtepunktiks fotograafia ja kaamera-kultuuriga seotud arengud). Toetajate ringi kuuluvad Eesti ettevõtete, asutuste, liitude jt kõrval Briti Nõukogu, Põhjamaade saatkonnad, Põhjamaade Ministrite Nõukogu, mitmed teised Põhjamaade ning ka lõunanaabrite organisatsioonid. Seega on kunsti valdkonnas mitmeid positiivseid näiteid, kus tegevused leiavad aset läbi välisriikide esindusorganisatsioonide partnerluse ja toe.

11.3.2. Organiseeritus, loomingulised ühendused ja institutsioonid

Käesolevas alapeatükis on kajastatud kunsti valdkonna institutsioonide ning liitude tegevus. Kunsti valdkonnas tegutsevad loomingulised ühendused nii valdkondlikult kui regionaalselt (eelkõige suuremates linnades). Seadusandluse järgi eristatakse tunnustatud loomeliite teistest ühendustest. Loovisikute ja loomeliitude seaduse alusel tunnustatakse loomeliite, kelle eesmärgiks on edendada vastavat loomeala ja toetada oma liikmeks olevate loomeisikute loometegevust. Tunnustatud loomeliidud saavad riigieelarvelistest vahenditest määrata oma liikmetele loometoetusi ja stipendiume. Kunsti valdkonnas on tunnustatud loomeliitudeks Eesti Kunstnike Liit ning Eesti Kunstiteadlaste ja Kuraatorite Ühing.

Eesti Kunstnike Liit ja alaliidud¹⁹

Professionaalsed Eesti kunstnikud ja kunstiteadlased on koondunud erialaliitudesse, mida ühendab Eesti Kunstnike Liit (EKL). See on katusorganisatsiooniks 18 alaliidule, paljud kunstnikud kuuluvad mitmesse alaliitu. Samas ei ole kõik alaliitude liikmed EKL-i liikmed. Suurima liikmeskonnaga alaliidud (vt tabel 11.13) on Eesti Maalikunstnike Liit (163 liiget), Tartu Kunstnike Liit (159) ning Eesti Kunstiteadlaste ja Kuraatorite Ühing (136).

¹⁶ Briti Nõukogu, <https://www.britishcouncil.ee/>

¹⁷ Põhjamaade Ministrite Nõukogu, <https://www.norden.ee/et/>

¹⁸ Nordic Culture Point, <https://www.nordiskkulturkontakt.org/en/grants/granted-projects/>

¹⁹ Eesti Kunstnike Liit, <http://eaa.ee/>

Tabel 11.13. Eesti Kunstnike Liidu alaliitude liikmete arv 2013 ja 2017

Alaliit	2013	2017
Eesti Akvarellistide Ühendus	33	48
Eesti Keraamikute Liit	74	90
Eesti Klaasikunstnike Ühendus	55	58
Eesti Kujundusgraafikute Liit*	114	113
Eesti Kujunduskunstnike Ühendus	32	31
Eesti Kujurite Ühendus	65	63
Eesti Kunstiteadlaste ja Kuraatorite Ühing	123	136
Eesti Lavastuskunstnike Liit**	59	63
Eesti Maalikunstnike Liit	130	163
Eesti Metallikunstnike Liit	69	61
Eesti Moekunstnike Ühendus*	45	49
Eesti Nahakunstnike Liit	63	74
Eesti Tekstiilikunstnike Liit	89	86
Eesti Vabagraafikute Ühendus	98	101
Fotokunstnike Ühendus	33	35
Stuudio 22	37	22
Sõltumatute Ühendus	...	15
Tartu Kunstnike Liit	127	159

* Erialaliit, mis kuulub disaini valdkonda.

** Erialaliit, mis kuulub etenduskunsti valdkonda.

Allikad: Eesti Kunstnike Liit, alaliitude koduleheküljed

EKL-i peamisteks eesmärkideks on eesti kunstikultuuri edendamine, kunstiteadlikkuse ja kunstiloomingu prestiiži tõstmine ühiskonnas, kunstnike, kuraatorite ja kunstiteadlaste kutsehuvide ja loomevabaduse kaitsmine, tegevuse toetamine ning sotsiaalne kaitse, samuti valdkondlikes arendustegevustes osalemine ning rahvusvaheliste sidemete edendamine. Nimetatud eesmärkide elluviimisel on olulisteks tegevussuundadeks kunstnikele töö- ja loomekeskkondade võimaldamine (EKL on suurim produktsiooni- ja esitluskeskkondade pakkuja tegevkunstnikele, rentnike on üle 200, neist üle 80 tegutsevad ARS-i kunstilinnakus), näituste ja kunstiprojektide organiseerimine, näitustegevuse edendamine liidule kuuluvates galeriides (sh makstakse esinemistasu), kaasatus seadusloomesse ja arendustegevustesse ning koostöö edendamine kultuurivaldkonnas tegutsevate jt organisatsioonidega. Seega toimib EKL ka valdkondliku ekspertorganisatsioonina, teeb koostööd kunsti ja kultuuri organisatsioonidega Eestis ja rahvusvaheliselt ning osaleb ka valdkondlike žüriide ja komisjonide töös. EKL vahendab loometoetusi ning tegeleb loovisikute sotsiaalse kaitsega. EKL-i liikmeskonda puudutavas osas on oluliseks muudatuseks riigi poolt finantseeritava ning EKL-i kui valdkondliku loomeliidu poolt vahendatava kunstnikupalga sisseseadmine alates 2016. aastast.

EKL on Eestis suurima professionaalsetele kunstnikele suunatud kunstitaristu valdaja ja arendaja, samas ei ole loovisikutele ja -ettevõtjatele pakutavad võimalused ja tingimused (tasuta näitusevõimalused liidu galeriides, soodsa hinnaga stuudiod ja töökojad, külalisateljee kasutamise võimalus jm) üldjuhul piiratud liidu liikmeskonnaga. Seega liidule kuuluv loometaristu ja sellega seotud (tugi)teenused on eelkõige valdkonna kui terviku käsutuses.

Tartu Kunstnike Liit²⁰

Tartu Kunstnike Liit on valdkonnas aktiivselt tegutsev ühendus, kuhu on koondunud professionaalsed kunstnikud ning kunstiteadlased (liikmete arvu on iseloomustanud kasvutrend, 2017. aastal oli liikmeid 159). Liidu eesmärkideks on edendada kunsti ja kunstialast tegevust, luua võimalusi enesetäiendamiseks, vahendada informatsiooni nii Eestis toimuvate kui ka rahvusvaheliste sündmuste ja näituste kohta. Tartu Kunstimajas luuakse liikmetele esinemisvõimalusi, liit loob erialaseid kontakte, arendab koostööd erinevate organisatsioonide ja kunstnike vahel nii Eestis kui ka välismaal. Seega ühelt poolt toetab liit liikmete loometegevust, soodustab osalemist kunstiüritustel ja näitustel ning soovib tõsta liikmete erialaseid teadmisi ja ühiskondlikku aktiivsust, kuid teiselt poolt on eesmärgiks seatud ka elanikkonna kunstialase harituse taseme tõstmine ning kunstiloomingu prestiiži tõstmine ühiskonnas.

Kaasaegse Kunsti Eesti Keskus²¹

Kaasaegse Kunsti Eesti Keskus (KKEK) loodi 1992. aastal rahvusvaheliste kunstiprojektide ekspert-institutsioonina, mille missiooniks on elavdada ja arendada Eesti kaasaegse kunsti välja, mõtestada kaasaegset kunsti teoreetiliselt ja osaleda ühiskonnaelu dialoogis. Alates 1999. aastast korraldab KKEK Eesti osalemist Veneetsia biennaalil ja 2016. aastast on KKEK Balti triennaali kaaskorraldaja. KKEK-i peamisteks eesmärkideks on tuua Eestisse rahvusvahelise kaasaegse kunsti alast infot ja ekspertteadmisi, vahendada Eesti kunstnike loomingut rahvusvaheliselt, aidata kaasa jooksvate kunstitrendide teoreetilisele kontseptualiseerimisele, olla regionaalse kaasaegse kunsti kasvav digitaalne arhiiv.

25 tegutsemisaasta jooksul on peetud oluliseks oma eesmärkide muutmist vastavalt Eesti kaasaegse kunsti ootustele, ühiskondlikule taustale ja arengutele. KKEK-i eesmärk on seega katta valdkondi, millega ei saa tegeleda riik, ühiskondlik sektor ega eragaleriid, kuid mille puudumisel ei saa rääkida orgaaniliselt arenevatest kunstiprotsessidest ning initsieerida avatud ühiskonnale omast vaba ning arenenud mõtteviisi. KKEK peab oluliseks kunsti vabaduse ja sõltumatuse toetamist Eesti ühiskonnas.

Eesti Kaasaegse Kunsti Arenduskeskus²²

Eesti Kaasaegse Kunsti Arenduskeskus (EKKAK) on mittetulunduslik organisatsioon, mille peamiseks eesmärgiks on Eesti kaasaegse kunsti rahvusvahelise nähtavuse suurendamine ning Eesti kaasaegse kunsti välja toetamine ja arendamine. Oma partnerinstitutsioone ühendava organisatsioonina on EKKAK eesmärgiks rahvusvaheliste partnerlussuhete loomine kaasaegse kunsti väljal. 2012. aastal asutatud arenduskeskuse tegevust toetab Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus. Keskuse töötajad asuvad nii New Yorgis kui Tallinnas. EKKAK on filantroopilise organisatsiooni Outset Eesti MTÜ asutajaliige ja Tallinna Fotokuu kaasaegse kunsti biennaali peakorraldaja. EKKAK loodi katusorganisatsiooniks nii riiklikul kui erakapitalil tegutsevatele organisatsioonidele. EKKAK algatamise eelduseks oli vajadus organisatsiooni järele, mis kutsuks koostöösse galeriid ja institutsioonid ning arendaks välja eesti kaasaegse kunsti ekspordipotentsiaali koostöös eelmainitud organisatsioonidega.

Eesti Kaasaegse Kunsti Arenduskeskuse fookuseks on eesti kaasaegne kunst, kaasaegse kunstiga tegelevad galeriid, kunstnikud, kaasaegse kunsti kogujad, kunstinäituste korraldamise tugistruktuurid ja muud kaasaegse kunstiga tegelevad institutsioonid.

²⁰ Tartu Kunstnike Liit, <http://kunstimaja.ee/liit>

²¹ Kaasaegse Kunsti Eesti Keskus, <http://www.cca.ee/>

²² Eesti Kaasaegse Kunsti Arenduskeskus, <http://www.ecadc.ee/et/>

EKKAK-i kasusaajad Euroopa Liidu Regionaalarengufondi projekti raames on kaasaegse kunstiga tegelevad galeriid, kunsti vahendavad ettevõtted, kunstnikud, kaasaegse kunsti kogujad, kunstinäituste korraldamise tugistruktuurid ja muud kaasaegse kunstiga tegelevad institutsioonid. Esimene peamine tegevussuund on koostöö Eesti kaasaegse kunsti ettevõtete galeriivälja professionaliseerumise ning kunstiturude arendamisega. Teiseks tegevussuunaks on Eesti kaasaegse kunsti rahvusvahelise nähtavuse toetamine ja võimendamine, ning kolmandaks töö eratoetuse ja erakogujate kaasamiseks. EKKAK-i projekti sisuks on kaasaegse kunsti jätkusuutliku infrastruktuuri arendamine koostöös ettevõtetest partneritega ning toimiva sünergia ja ekspertiisi loomine edasiseks rahvusvahelistumiseks. 2014. aasta märtsist 2015. aasta juunini oli EKKAK-i peamiseks projektiks *Kaasaegse kunsti turu arendamine ja ekspordivõimekuse suurendamine* ning 2015. juunist 2017. aasta juulini *Kaasaegse kunsti ettevõtete arendamine ja ekspordivõimekuse suurendamine*.

Kokkuvõtvalt on EKKAK-i peamised tegevussuunad järgmised:

- jätkusuutliku kunstiekspordi taristu väljaarendamine galeriide näol ning publiku arvu tõstmine kunstisündmustel;
- kunstiturismi kui väga kvaliteetse ja suure lisandväärtusega turismivaldkonnale kaasaitamine Eestis;
- galeriide rahvusvahelistel kunstimesidel osalemise toetuse vahendamine;
- galeristidele ja kunstivahendajatele suunatud seminaride, töötubade ja koolituste korraldamine konkurentsivõime, jätkusuutlikkuse ja ekspordivõimekuse tõstmise eesmärgil;
- kaasaegse kunsti valdkonna ettevõtete ettevõtluspotentsiaali tugevdamine;
- kogujatele ja kunstiosõtjatele suunatud koolitused ja töötoad kunstnike ja galeriide müügi- ja ekspordivõimekuse suurendamise eesmärgil;
- kunstnikele suunatud seminarid ja koolitused kunstiturude toimimise ja galeriivaldkonna selgitamise eesmärgil;
- tugiteenused kunstnikele, galeristidele ja kunstivahendajatele – praktikad välisriikide rahvusvahelistes galeriides ja residentuurid;
- eesti kunstnike näituste korraldamine ja läbiviimine välisriikides;
- kaasaegse kunsti valdkonna uuringute läbiviimine.

Eesti Autorite Ühing²³

Eesti Autorite Ühing (EAÜ) loodi 1991. aastal. Ta on ühendusliik autorite ja teoste kasutajate vahel, esindades teoste autoreid ja nende pärijaid. EAÜ sõlmib kokkuleppeid huvide vastastikuse esindamise kohta ka välisriikide autoriõiguse organisatsioonidega. Ühing kogub ja maksab välja autoritasu oma liikmetele ning välisriikide autoritele nende teoste kasutamise eest.

EAÜ esindab kunsti- ja fotograafiateoste autoreid järgmistes valdkondades:

- Teose ülekandmisel raadio, TV, kaabelvõrgu, satelliidi ja muude tehnikavahendite vahendusel (edastamine).

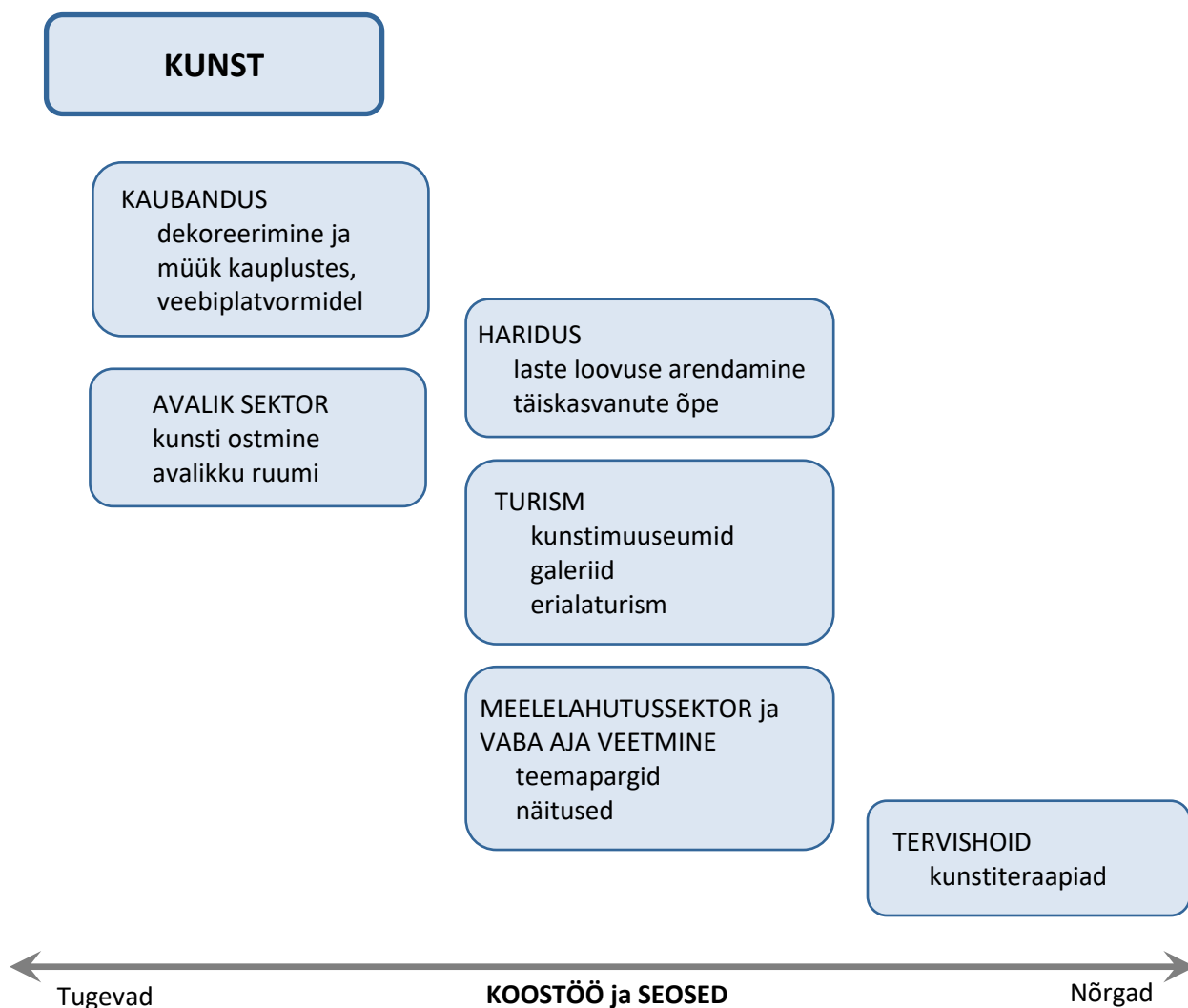
²³ Eesti Autorite Ühing, <http://www.eau.org/autorile/kujutav-kunst/>

- Ühe või mitme koopia valmistamisel teosest või teose osast mis tahes materiaalses vormis (teose reprodutseerimine).
- Teose originaali edasimüümisel avalikul enampakkumisel (oksjonil), kaubandus- või kunstiorganisatsioonide kaudu (teose edasimüümine).
- Teose edasimüümisel ehk teose originaali edasimüümisel avalikul enampakkumisel (oksjonil), samuti kunstigalerii või kunstiteoste vahendaja kaudu.

11.3.3. Seosed teiste tegevusvaldkondadega ja loomemajanduse sektoritega

Kunsti valdkond on tihedalt seotud paljude majandusharudega (vt joonis 11.3). Haridussüsteemis koolitatakse professionaalseid kunstnikke, kunstiteadlasi ja -õpetajaid. Lasteaegades, üldharidus- ja huvikoolides, kus antakse esimesed teadmised kunstist algab kunstipubliku kasvatamine, isiksuse, loova mõtlemise ja praktiliste oskuste arendamine. Täiskasvanute täiendkoolitus aitab samuti kaasa kunsti levikule ja mõistmisele, toob juurde inimesi, kes käivad näitustel ja sooritavad ostusid. Tervishoius on kasutusel kunstiteraapiad, mille eesmärk on tervise edendamine läbi teraapilise loovtegevuse. Kunst

Joonis 11.3. Kunsti seosed teiste majandusharudega

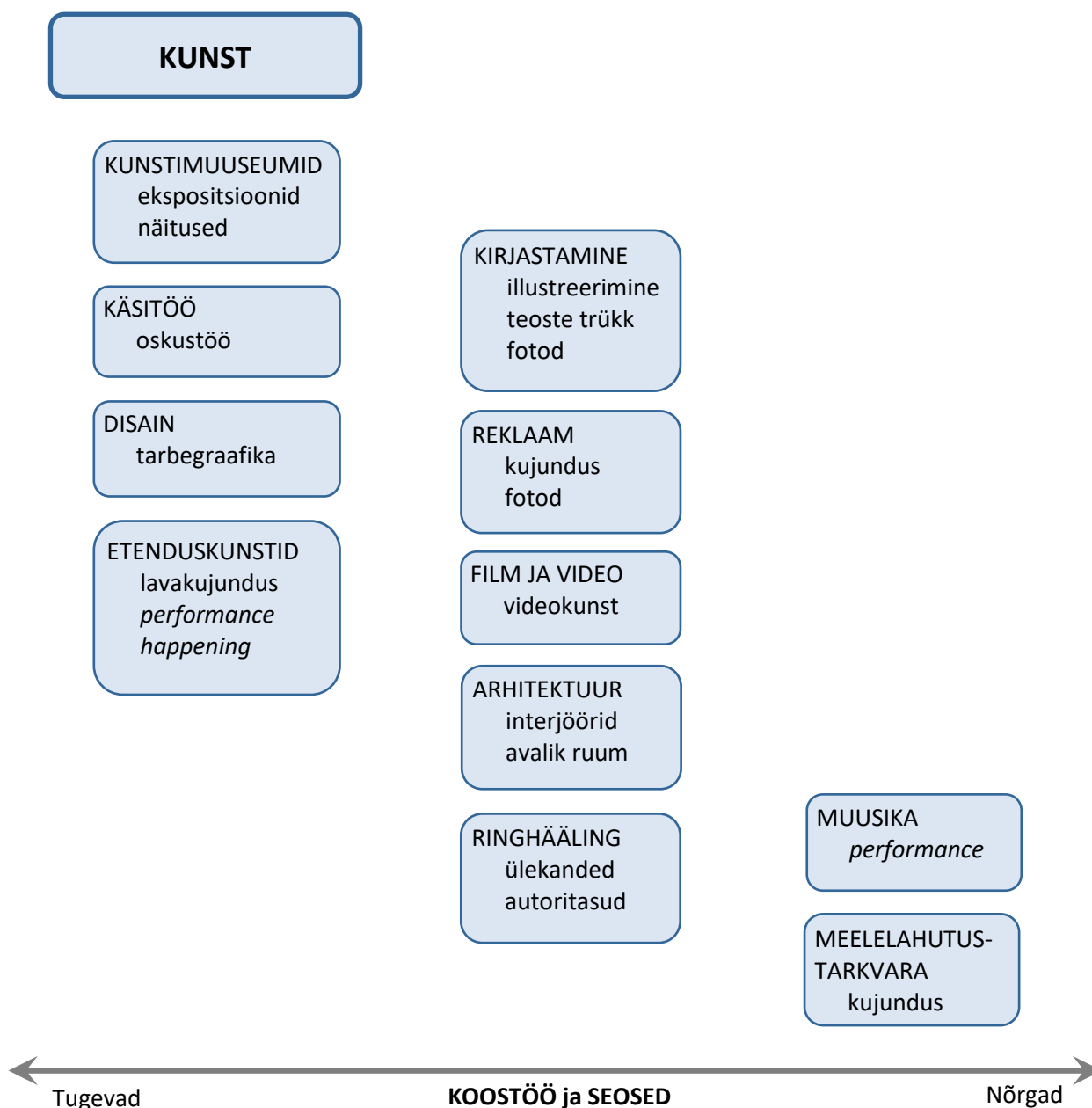

pakub väljundina palju vaba aja veetmiseks ja meelelahutuseks – kunstinäitused, kunstiürituste ja kursuste korraldamine. Palju välis- ja siseturiste külastab kas organiseeritult turismifirmade kaudu või omal initsiatiivil erinevaid kunstinäitusi muuseumides ja galeriides. Erialaturism toob kokku oma ala spetsialistid, kes tulevad eesmärgiga osaleda kunstisündmusel, kuid samal ajal panustavad läbi Eestis viibimise ka teistesse majandussektoritesse.

Kunsti valdkond on veelgi tihedamalt seotud teiste loomemajanduse valdkondadega, seda võib kujutada tihedas seoses peaaegu kõigiga neist (vt joonis 11.4).

Kunstimuuseumid tutvustavad kõiki kunstiliike ja -stiile, annavad külastajatele ülevaate kunstis toimunud ning tutvustavad erinevate kunstnike töid. Maal, skulptuur ja graafika rikastavad avalike ruumide ja hoonete interjööre. Siin saab välja tuua selge seose sisekujunduse ja arhitektuuriga. Vabaõhu monumentaal-kunst seostub otseselt linnade projekteerimisega. Graafikal on tihe seos tarbograafika, graafilise disaini,

Joonis 11.4. Kunsti seosed teiste loomemajanduse valdkondadega

raamatute illustreerimise, ajalehtede, välimeedia reklaampindadega, flaiieritega, nimekaartide, asutuste blankettide kujunduse, firmade tunnusgraafikaga (logod, brändid). Kujutavad kunstnikud töötavad ka näiteks reklaamiagentuurides.

Fotokunst seostub muuhulgas moe-, pressi- ja reklaamfotograafide loominguga. Mitmed fotograafid tegutsevad edukalt nii kaasaegses kunstis kui massimeedias (ajakirjad, ajalehed, raamatud, moetööstus).

Videokunstil on nii tehnilise valmimisprotsessi kui formaadi poolest sarnasus lühifilmidega. Filmitööstusel on videokunstiga täiesti ühine institutsionaalne kandepind. Audiovisuaalvaldkonnast on seos ka ringhäälinguga, kus teose ülekandmisel tuleb maksta ka autoritasu.

Arvutikunstil on tihe seos selliste loomemajanduse sektoritega nagu digitaalne disain (koduleheküljed, reklaam internetis), interneti-ühendusel baseeruvad loomingulised konverentsid ja sümposionid ning meelelahutuse tarkvara (mängud, rakendused jne).

Performance ja *happeningi* puhul on ilmsed seosed teatriga ja muude etenduskunstidega. Tihti töötavad neis valdkondades samad inimesed või toimub tihe suhtlus. *Performance* võib endaga siduda kunsti, tantsu, teatri, laulu, muusika ja audiovisuaalsed kunstid. Seega on siinkohal otsene seos helikunstiga. Tendents etenduskunstidega ühinemiseks on väga tugev. Teatrites töötavad lavastuskunstnikud.

Tarbekunstnikud tegelevad materjali või tehnikaga peensusteni, mille tulemusel luuakse unikaalsemeid. Samas vajavad tarbekunstnikud kohati millegi teostamiseks oskustöölisi, andes seega tööd teostajatele, nt klaasipuhujad, vaiba- ja kangakudujad, käsitöölised. Tihe on side reklaami valdkonnaga, kuna erinevate reklaam- ja firmakingituste kujundamine on tarbekunstnike oluline sissetulekuallikas. Samuti on oluline auhindade kujundamine ja valmistamine. Tarbekunstil on tihe side sisekujunduse ja arhitektuuriga. Reaalselt väljendub see näiteks erinevates tehnikates pannode, vitraažakende ja vaheseinte, sepi-värvate, mööbli, vaipade, eesriiete jms valmistamises.

Kokkuvõtvalt saab järeldada, et kunst on läbi põimunud nii loomemajanduse valdkondadega kui teiste majandusharudega, andes neile olulisel määral sisendit ning saades seda teistelt sektoritelt ka ise.

11.4. HARIDUS

Potentsiaalset kunsti valdkonnas tegutsejate arvu saab hinnata läbi haridusnäitajate. Kunsti valdkonda on erialaõpingud lõpetanud inimesi andnud peamiselt Eesti Kunstiakadeemia (EKA). Pikemaajaliselt on kunstiharidust andnud ka Tartu Ülikooli (TÜ) maalikunsti eriala alates 1993. aastast ja Tartu Kõrgem Kunstikool (TKK) alates 2001. aastast. Kokku on nimetatud kõrgkoolides lõpetanud kujutava kunsti (sh tarbekunsti) eriala 2 958 inimest perioodil 1960-2016 (vt tabel 11.14), kes on seega potentsiaalsed valdkonnas tegutsejad, kuna kunstihariduse saanud inimesed on valdavalt jäänud erialasele tööle (sh valdkonnaga otseselt seotud sektorites, nt haridussüsteemis).

Tabel 11.14. Eesti Kunstiakadeemias (EKA), Tartu Ülikoolis (TÜ) ja Tartu Kõrgemas Kunstikoolis (TKK) kujutava ja tarbekunsti erialadel lõpetanute arv aastatel 1960–2016

	EKA 1960–2016	TÜ 1993–2016	TKK 2001–2016	KOKKU
Graafika	319	-	-	319
Graafiline disain	261	-	-	261
Maalikunst	260	185	118	563
Skulptuur	146	-	73	219
Fotokunst	59	-	112	171
Ehte- ja sepakunst	344	-	-	344
Nahakunst	277	-	97	374
Tekstiilikunst	242	-	76	318
Keraamika	226	-	-	226
Klaasikunst	163	-	-	163
KOKKU	2 297	185	476	2 958

Allikas: Haridus- ja Teadusministeerium

Eesti kõrgharidussüsteem pakub kunsti valdkonna professionaalse tegevuse jätkumiseks iga-aastaselt täiendust eri õppekavade lõpetanute näol. Kõige laiem õppekavade valik on Eesti Kunstiakadeemias, mille lõpetajate arv on seetõttu kõrgkoolide lõikes ka suurim (vt tabel 11.15). Eestis omandas perioodil 2013-2016 kunstialase kõrghariduse 859 inimest, sh 206 lõpetas magistriõppe ja 7 doktoriõppe.

Kutseõpe valmistab ette spetsiifiliste oskustega töajõudu. Eesti kutsehariduse õppeasutustes lõpetas aastatel 2013-2016 kunsti valdkonna õppekavadel 174 inimest, seejuures 2015/2016 õppeaastal 53 õppurit (vt tabel 11.16). Eelkõige oli tegemist keraamikast ja fotograafiat õppinutega. Suurima lõpetajate arvuga oli Kuressaare Ametikool (54 lõpetanut perioodil 2013-2016).

Tabel 11.15. Eesti kõrghariduse õppeasutustes kunsti valdkonna õppekavadel lõpetanud inimeste arv õppeaastatel 2008/2009–2015/2016

KÕRGHARIDUS	KOKKU 2009-2012	KOKKU 2013-2016	sh 2015/2016
Eesti Kunstiakadeemia	596	517	121
Disain ja rakenduskunst	27	52	13
Ehte- ja sepakunst	23	35	6
Ehtekunst	1	-	-
Fotograafia	23	24	8
Graafiline disain	104	96	20
Interdistsiplinaarsed kunstid	2	-	-
Keraamika	14	18	5
Keraamika ja klaasikunst	17	-	-
Klaasikunst	4	-	-
Klaasikunst ja -disain	13	7	2
Kujunduskunst	42	35	17
Kunst	120	121	33
Kunst ja disain	2	4	1
Kunst ja kultuuriantropoloogia	10	8	0
Kunstiteadus	43	21	0
Kunstiõpetaja	23	21	3
Muinsuskaitse ja restaureerimine	43	11	-
Nahakunst, aksessuaari- ja köitedisain	14	22	8
Restaureerimine	3	-	-
Restaureerimine ja muinsuskaitse	14	14	
Sepakunst	1	-	-
Tekstiili-, moe- ja nahakunst	28	-	-
Vabad kunstid	25	28	5
Tartu Ülikool	54	50	18
Kunstiõpetuse õpetaja	7	6	1
Maalikunst	47	44	17
Tallinna Ülikool	194	194	43
Kunstiteadus	2	-	-
Kunstiteraapiad	42	80	16
Kunstiõpetaja	56	26	4
Kunstiõpetus	94	88	23
Tartu Kõrgem Kunstikool	109	98	19
Fotograafia	34	30	9
Maal ja maalingute restaureerimine	28	28	0
Skulptuur	19	17	3
Tekstiil	28	23	7
KÕRGHARIDUS KOKKU	981	859	201
<i>Rakenduskõrgharidusõpe</i>	<i>109</i>	<i>98</i>	<i>19</i>
<i>Bakalaureuseõpe</i>	<i>590</i>	<i>548</i>	<i>129</i>
<i>Magistriõpe</i>	<i>277</i>	<i>206</i>	<i>52</i>
<i>Doktoriõpe</i>	<i>5</i>	<i>7</i>	<i>1</i>

Allikas: Haridus- ja Teadusministeerium

Tabel 11.16. Eesti kutsehariduse õppeasutustes kunsti valdkonna õppekavadel lõpetanud inimeste arv õppeaastatel 2008/2009–2015/2016

KUTSEHARIDUS	KOKKU 2009-2012	KOKKU 2013-2016	sh 2015/2016
Kuressaare Ametikool	84	54	10
Keraamika	2	35	10
Kunstiline kujundamine	80	-	-
Nahatöö	2	19	-
Olustvere Teenindus- ja Maamajanduskool	-	22	9
Keraamika	-	13	-
Keraamikaesemete valmistaja	-	9	9
Tartu Kunstikool	41	28	8
Kunstiline kujundamine	41	-	-
Illustraator	-	6	-
Kujundusgraafik	-	14	-
Kunstnik-kujundaja	-	8	8
Vana-Vigala Tehnika- ja Teeninduskool	52	15	3
Kiviraiumine ja sepatöö	19	-	-
Sepatöö	30	11	3
Sepatöö (metalli sepi töötlemine)	3	4	-
Tallinna Kopli Ametikool	-	12	5
Sepatöö	-	12	5
Tallinna Polütehnikum	53	43	18
Fotograaf	27	18	18
Fotograafia	26	25	-
KUTSEHARIDUS KOKKU	230	174	53

Allikas: Haridus- ja Teadusministeerium

11.5. TUGEVUSED, NÕRKUSED, ARENGUVÕIMALUSED JA TAKISTUSED

Tugevused

- Kunstiinstituutide toimiv võrgustik ja valdkonnasisene usalduslik koostöö – erialaühendused, galeriid, mittetulunduslikud näituseasutused, kunstimuseumid, arenduskeskused, stuudiod, avatud ateljeed jne.
- Produktsioonitingimuste olemasolu.
- Kogenud, kompetentsete ning pühendunud kunstielu korraldavate spetsialistide olemasolu ning kunstnike professionaalsus, hea sisemine konkurents.
- Loomingulisus, kunstiteoste unikaalsus ning hea kvaliteet, avatus uutele ideedele.
- Kõrghariduse hea tase, kõrgetasemeline oskusteave.
- Näitustegevuse, kunstiprojektide ja -sündmuste ning külastatavuse aktiveerumine, kunstikogude säilitamise paranemine kunstimuseumides ja professionaalsetes kunstigaleriides.
- Eesti kunsti hea reputatsioon välismaal ja toimivad rahvusvahelised suhted. Kogemused ja tugevad traditsioonid rahvusvaheliste sündmuste korraldamisel Eestis.
- Rahvusvaheliselt võrgustunud kunstnikud, palju kontakte, tekkinud on kunstnike rahvusvahelistumise uus laine (noored õpivad ja töötavad üha enam välismaal).
- Arvestatav kirjastustegevus, heal tasemel kunstialase kirjanduse väljaandmine.
- Kunsti valdkond areneb kiiresti – interdistsiplinaarsus ja jätkuv integreerumine teiste kultuurivaldkondadega ja loomemajanduse sektoritega.
- Paindlikkus, kiire otsustus- ja tegutsemisvõime.

Nõrkused

- Vähene suutlikkus müüa sise- ja välisturule.
- Rahastusallikate vähesus arendustegevusteks ja investeringuteks (valdkond ei ole piisavalt atraktiivne) ning eraraha ja kohalike omavalitsuste vähene kaasatus kunsti valdkonda (sh vähene regionaalne koostöö).
- Majandus- ja ettevõtlusalaste teadmiste puudulikkus, sellest tulenevalt nõrgad müügioskused ja ka müügisoovid, kunstivahendajate vähesus.
- Ettevõtted on väikesed.
- Individualism pärsib koostööd.
- Vabakutseliste loovisikute sotsiaalsed garantiid on ebapiisavad.
- Riikliku kunstipoliitika keskendumine Tallinnale.

Arenguvõimalused

- Kultuuri tähtsustamine (sh eelarve kasv) looks võimalusi ka kunsti valdkonna täiendavaks arenguks. Valdkonna arengute ja võrgustusürituste riiklik ning piirkondlik toetamine.
- Riigi ja kohalike omavalitsuste tugi produktsioonikeskkonna tagamisel ning taristu jätkusuutliku arengu tagamisel, et see oleks loovisikutele hinna poolest ka kättesaadav.
- Erarahastuse aktiivsem kaasatus.
- Nõudluse kasv läbi Eesti elatustaseme tõusu ning turismi suurenemise, samuti eriliste toodete väärtustamine ostjate poolt.
- Loomingu panuse võrdsustamine teaduse panusega ühiskonnas.
- Väliseksperptide kasvav huvi ning teadlikkus eesti kunstist. Intensiivsem koostöö rahvusvaheliste loomemajanduse institutsioonidega ja välisajakirjandusega.
- Eesti kunstnike parem nähtavus ning kunstivahendajate olemasolu.
- Intensiivistuv rahvusvahelistumine loob eeldused ekspordi arengule. Vajalikud on ühised ekspordiplatvormid, ühine turundus. Valdkonda mõjutab globaliseerumine ning Eesti suurenev avatus.
- Valdkonda tugevdaks parem institutsionaalne koostöö (sh valdkonnaväliste ettevõtetega, institutsioonidega ning kohalike omavalitsustega) ning kitsamalt fokuseeritud tugitegevused.
- Kunstiteadlikkuse tõstmine läbi teabe, reklaami, koolituste, töötubade, et suunata kunstipubliku tarbimisharjumusi ning leida uusi tarbijagruppe.
- Kaasaegsele kunstiharidusele rõhu asetamine keskhariduses, et tõsta tulevase kunstipubliku teadlikkust, suurendades seeläbi ühiskonnas kultuuriressurssi.
- Tehnika areng loob uusi teostusvõimalusi.

Takistused

- Eestis ei ole arvulist maksujõulist publikut/ostjaskonda ning elanike teadlikkus kunstist on madal.
- Majanduslanguse korral väheneb nõudlus loomingu järele, sh kunsti valdkonna nõudlus.
- Nõrk kommunikatsioon ja turundus, valdkonna negatiivse meediakuvandi taastootmine.
- Kui toetused vähenevad, siis liigne sõltuvus toetustest ohustab valdkonna jätkusuutlikkust.
- Ebastabiilne rahastus, mis tuleneb projektipõhisest rahastusmudelist.
- Toetuste liigne sihtotstarbelisus pärsib loovat arengut.
- Tööjõukulude kiire kasv kahandab (väike)ettevõtete võimekust tulla turul toime.
- Ülikoolide hindamine ühetaoliste mõõdikutega Haridus- ja Teadusministeeriumi poolt, kunstiharidus vajab eripärasemat mõõdikut (sisendiks nt näitustel osalemine).
- Tihe konkurents nii Eesti kunstiturul kui välisriikide kunstiturgudel.

11.6. ARENGUPROGNOOS 3-5 AASTAKS

Kunsti nähtavus avalikus ruumis (nt linnaruumis) peab suurenema, et nii kohalikud elanikud kui ka iga-aastaselt Eestit külastavad miljonid turistid oleksid teadlikud kunstimaailmas toimuvast. Kunsti valdkonna käekäik sõltub riigi üldisest majandusolukorrast ning potentsiaal seisneb Eesti elanike suuremas kaasamises. Seega tuleb kunstituru arengu nimel järjekindlalt panustada kunsti tutvustamise ja populariseerimisega seotud tegevustesse.

Eesti kunstituru areng ja elujõulisus sõltub ka kohaliku kunstituru lülitumisest rahvusvahelisse kunstiturgu. Eesmärgiks on ulatuslikum kontaktivõrgustik ning rahvusvahelistumine, mille realiseerumine sõltub finantseerimisest, mis on omakorda sõltuvuses riigi poliitilistest prioriteetidest ja plaanidest. Mõju avaldab erialaturism, mis on küll väiksemahuline, kuid väga oluline mainekujunduse seisukohast.

Valdkond vajab lisarahastust (nt taristule) ning suurel määral projektipõhine finantseerimismudel ei ole jätkusuutlik. Kunstipoliitika peab olema stabiilsem, et valdkonnal oleks julgust teha pikaajalisi plaane. Väga positiivseks arenguks oleks erarahastuse suurem kaasatus.

Riikliku kehtestatud kultuuripoliitika elluviimine ja vastassuunaliste otsuste mitte tegemine oleks oluline osa, mis tagaks eelkõige stabiilsuse kunstiväljal. Praegune heitlik kunstipoliitika on võtnud ära kindluse tuleviku osas ja puudub julgus teha pikaajalisi plaane.

Kunstialase kõrghariduse tase on Eestis hea ning Eesti tudengid täiendavad end selle baasilt üha enam ka välisülikoolides, samuti toovad välistudengid Eestisse oma teadmisi ja kogemusi. Välismaised õpi- ja töökogemused on väärtuslikud kunstnike enesearengule ja laiemalt eesti kunsti tutvustamisele maailmas, seetõttu on vaja neid soodustada.

11.7. EKSPERDID JA ÜMARLAUD

Avaldame tänu töö valmimisele kaasa aidanud ekspertidele.

Valdkonna töö on läbi arutatud 5. märtsil 2018.

Nimi	Organisatsioon, ettevõte	Osalemine ümarlaul
Vano Allsalu	Eesti Kunstnike Liit	✓
Elin Kard	Eesti Kunstnike Liit	
Markus Toompere	Tartu Kunstnike Liit	
Kadi Kesküla	Kaasaegse Kunsti Eesti Keskus	✓
Kadri Laas	Eesti Kaasaegse Kunsti Arenduskeskus	✓
Kadi-Ell Tähiste	Eesti Kaasaegse Kunsti Arenduskeskus	✓
Kai Lobjakas	Eesti Kultuurkapital	✓
Mihkel Ilus	Eesti Kunstiakadeemia	✓
Kirke Kangro	Eesti Kunstiakadeemia	
Viive Lillemäe	Eesti Autorite Ühing	
EKI partneritest osalesid:		
Maria-Kristiina Soomre	Kultuuriministeerium	✓
Anu-Maaja Pallok	Kultuuriministeerium	✓
EKI töögrupist osalesid:		
Evelin Ahermaa	Eesti Konjunkturiinstituut	✓
Kiira Martens	Eesti Konjunkturiinstituut	✓

Lisa 11.1. Kujutava kunsti tegevused Eesti majanduse tegevusalade klassifikaatori (EMTAK 2008) järgi**47783 Meenete, kunstiesemete ja -tarvete jaemüük spetsialiseeritud kauplustes**

- meenete, käsitööesemete ja usuesemete jaemüük
- kunsti müüvate kommertsgaleriide tegevus

Siia kuulub veel:

- medalite, karikate jaemüük
- piltide raamimine koos raami jaemüügiga
- kaubanduslike kunstigaleriide tegevus

90031 Kunstialane loometegevus

- vabakutseliste kunstnike, nt skulptorite, maalikunstnike, karikaturistide, graafikute jne tegevus
- vabakutseliste kirjanike (ilukirjandus, tehnikakirjandus jne) tegevus
- sõltumatute ajakirjanike tegevus
- kunstiteoste (maalid jne) restaureerimine

Siia ei kuulu:

- kujukeste tootmine, v.a autorieksemplarid, vt 2370
- orelite jm ajalooliste muusikariistade restaureerimine, vt 33191
- kino- ja videofilmide tootmine, vt 5911, 59121
- mööbli restaureerimine (v.a muuseumieksponaadid), vt 95241